

De onderwaterzettingen in het Ysergebied van Oct. 1914 tot Oct. 1918,

DOOR

W. E. VAN DAM VAN ISSELT,

*Luitenant-Kolonel van den Generalen Staf,
Directeur van de Hoogere Krijgsschool.*

I. INLEIDING.

Reeds eenige malen werd door mij de voor ons zoo buitengewoon belangrijke en leerzame Yserverdediging door de Bn. 1) en hunne bondgenooten in 1914 behandeld 2). Zij toont, hoe op moderne wijze, en ten slotte met gebruikmaking van allerlei moderne strijdmiddelen, de verdediging van een inundatiestelling gevoerd moet worden. Bovendien leert men de groote kracht kennen, welke een sterk verzwakt en dooreengeraakt, ten deele geslagen leger bij zijn wanhopigen strijd om de onafhankelijkheid des lands kan ontleenen aan het polderland en aan het water.

In mijn vorige verhandelingen werd van het strategisch-taktische, ten slotte mede ook van het fortificatorische gedeelte hoofdzaak gemaakt, omdat destijds nopens de wijze van stellen der onderwaterzettingen nog nagenoeg geen bijzonderheden bekend waren. Na den oorlog is er echter juist nopens die zaak een vinnige strijd ontstaan, waarbij men spreken kan van een officieel standpunt der B. genie, waarachter de legerleiding 3), en van een niet officieel standpunt. Dit laatste is inzonderheid vertegenwoordigd door den Heer Georges Paquot in „La Flandre libérale” 4), die zich ten doel gesteld heeft „de remplacer la légende conventionnelle par la vérité historique”. Sommigen zijn van meening, dat:

1^o. de voorbereiding tot het stellen der onderwaterzettingen minstens 14 dagen te laat en toen nog onvoldoende aangevangen is, wat den Bn. op vele bloedige offers te staan gekomen is 5);

2^o. de B. genie daarbij verzuimd heeft zich in voldoende mate de medewerking te verzekeren van de burger-deskundigen van den Waterstaat, die vertrouwd waren met den zoo ingewikkelden waterstaatkundigen toestand van het Ysergebied. Waar men wél van de

1) Afkortingen: B. = België, enz. D. = Deutschland, enz. E. = Engeland, enz. Fr. = Frankrijk, enz.

2) Gedenkboek van den grooten Europeeschen oorlog. Deel I.

Mavors. 1916. De Yserwaterlinie van 1914/5. Zie eveneens Artilleristisch Tijdschrift. 1919.

3) Bulletin belge, 1920/1; de Nos. van Mei, Juli en Sept. 1920.

4) Zie de Nos. van 1, 4, 5, 6, 10 en 16 Juni 1920, waarin zijne artikelen; voorts 17 Juni (wederopbouw der sluizen te Nieuwpoort door Florent Georges); 26 Juni (artikel van majoor Umé); 3 en 4 Juli 1920 (artikelen van kapitein Thijss), alle met naschrift van G. Paquot. Zie voorts enkele artikelen van den heer A. Hans in „Het Laatste Nieuws” van 17, 18, 20 en 25 Juni, 23 Oct. en 6 Nov. 1920.

5) Zie hierna o. a. het oordeel van Generaal Bansart en den heer Paquot op blz. 562.

medewerking van het burgerement gebruik maakte, deed men zich voorlichten door twee der zake absoluut ondeskundigen, die niet voldoende ontwikkeld waren om den toestand te overzien, doch niettemin in B. tijdens den oorlog beroemd geworden en later van officieele zijde zeer op den voorgrond geschoven zijn, n.l. door een lageren polder-beambte van Veurne Ambacht, Karel Louis Kogge uit Veurne 1) en een schipper, Henri Geeraert uit Nieuwpoort. Beiden hadden vóór den oorlog nimmer een sluis bediend, laatstgenoemde zelfs met de afwatering nimmer iets te maken gehad. Zij zijn volgens Pacquot door de B. genie letterlijk „uitgevonden”. Vooral Kogge heeft reeds tijdens den oorlog in de pers een groote vermaardheid gekregen; hij ontving de Leopoldsorde en heeft tijden lang doorgegaan voor *de* hoofdsluiswachter van Nieuwpoort en als de man, die tot het stellen der onderwaterzettingen het initiatief genomen en daarbij de hoofdleiding gehad heeft 2). „Quant au véritable éclusier de Nieuport, personne n'en parle” 3);

3^o. mede als gevolg van 2^o. bij het stellen der onderwaterzettingen het zeewater aanvankelijk langs een omslachtigen nevenweg van geringe capaciteit ingelaten is en eerst op het allerlaatste oogenblik langs den rechten weg van groot vermogen.

Van officieele zijde is men tegen deze beschuldigingen opgekomen en heeft getracht om de genomen maatregelen als de voor het oogenblik meest logische en doeltreffende te verdedigen. Van alle gegevens kennis nemende, is het den buitenstaander soms, alsof ook hier de strijd tusschen het officieele, Waalsche standpunt en het niet-officieele Vlaamsche element wordt gestreden: het Waalsche element had, ook in de hoogere legeraanvoering, derhalve eveneens bij het stellen der onderwaterzettingen, de leiding; een weliswaar bescheiden, doch hoogst degelijk, ter zake volkomen deskundig Vlaamsch waterstaatsbeambte, de aangewezen man om in het beslissende tijdperk, bij afwezigheid van zijn chefs, de Legerleiding met raad en daad bij te staan, werd niet benut, vervolgens van zijn post verjaagd, en ook in het op de dagen van hoogste spanning volgende tijdperk van rustiger beraad volkomen ongebruikt gelaten 4). Daarentegen werd de strijd uitgestreden en de hoofdschade geleden op Vlaamschen bodem, waar ook de inlaatplaatsen voor het inundatiewater lagen; voor een zeer overwegend deel offerden Vlamingen goed en bloed voor de nationale vrijheid (80 % der verliezen).

De bovenbedoelde strijd heeft het groote voordeel gehad, dat

1) Zie voor hem blz. 534/7 en 560/1. Zijn Fr. titel luidde: „garde wateringue.”

2) In een artikel in den Courrier de l'armée van 2 Nov. 1919 noemt overste Nuyten K. L. Kogge nog den „hoofdsluiswachter” van Nieuwpoort.

3) G. Pacquot. Hij bedoelt den later uitvoerig te vermelden hoofdsluiswachter G. Dingens der sluizen te Nieuwpoort (zie blz. 526 en 527, ook blz. 528/9). Tot vóór korten tijd werd zijn naam in de Belgische oorlogsliteratuur dood gezwegen, waarin de artikelen Pacquot verandering gebracht hebben.

4) N.l. de in noot 3) genoemde Dingens.

personen, die zich voorgenomen hadden in het publiek over het verleden te zwijgen, met hun mededeelingen ter zake voor den dag gekomen zijn. Mede daardoor kan de buitenstaander zich thans een getrouw en onpartijdig beeld vormen van de wijze, waarop de onderwaterzettingen gesteld zijn en van de ervaringen, daarbij opgedaan. Kennismaking daarmede kan strekken tot leering voor onze eigen toekomst, zal het vertrouwen in eigen kracht verhoogen, en vormt tevens een opwekking om de kennis van het eigen verleden op inundatiegebied en van ons geheele inundatiewezen vooral niet uit het oog te verliezen. In dit opzicht zij o. m. verwezen naar mijne studie: „Militaire onderwaterzettingen”, verschenen in Mavors van 1908 tot en met 1916.

II. WATERSTAATKUNDIGE TOESTAND VAN HET YSERGEBIED 1).

De Yser ontspringt in Frankrijk nabij St. Omer, is op B. gebied over verschillende gedeelten gekanaliseerd en loost te Nieuwpoort door een sluis in het later te noemen sluizencomplex op den met de Noordzee in open verbinding staanden, derhalve aan eb en vloed onderhevigen, 2800 M. langen open Yser (kanaalvormige voorhaven van Nieuwpoort).

Het Yserbassin vormt een miniatuur-stroomgebied van 300 KM², dat in het Z.W. tot over de Fr. grens reikt, in het N.O. ongeveer begrensd wordt door een lijn van Middelkerke over St. Pieterskapelle naar Clerken, in het Z.O. door de heuvels, welke Yperen omgeven.

Het stroomgebied bestaat uit 2 deelen, n.l.:

1^o. de hooger gelegen terreinen, ongeveer beoosten de lijn Dixmuiden—Noordschoote, welke loozen langs talrijke, aanvankelijk onder groote helling stroomende beken, waaronder de bekende Kemmelbeek. Ook het 12 M. breede kanaal van Yperen naar den Yser, feitelijk de gekanaliseerde Yperlée, voert een deel van het regenwater af; het heeft een schutsluis bij Boesinghe en komt bij fort Knocke met een sluis in den Yser uit.

2^o. de oude lagune rondom Veurne en ter weerszijden van de lijn Dixmuiden—Nieuwpoort. Dit gebied ligt, evenals onze oudere zeepolders, ondanks eeuwenlange inklinking, belangrijk (hier 3 M.) boven normale ebstanden, doch beneden de vloedstanden der Noordzee, welke zich hier normaal 4,65 M., soms zelfs 5,50 M. boven de eb verheffen. Na de nagenoeg volkomen verwoesting van de voormalige zeehaven Lombartzijde in 1134, is de lagune het volgend jaar door den aanleg van een dijk van de Noordzee afgesloten, daar ter plaatse een nieuwe haven (Nieu-port) aangelegd.

Het laatstbedoelde gedeelte van het stroomgebied bestaat uit 4

1) Zie meer uitvoerig een artikel van Luitenant-Generaal Baron Greindl in Bulletin belge van Mei 1920; Ronarch, blz. 202 tot 209; artikelen Paquot. Vergelijk voorts de kaart, bijlage I.

wateringues (waterschappen), welke elk een verschillend peil onderhouden. Men vindt in dit gebied een uiterst uitgebreid netwerk van oude waterloozingen (watergands). De grootste daarvan zijn bevaarbaar voor scheepjes van 5 tot 15 ton. Zij loozen hun water bij eb met behulp van enkele sluizen in het later te noemen sluizencomplex langs natuurlijke weg op de vóórhaven van Nieuwpoort (open Yser). Door dit netwerk van waterloozingen — wegens het bouwland op gemiddeld 1 M. beneden terreinpeil gehouden — heeft men later verschillende scheepvaartkanalen gegraven, welke meerendeels insgelijks bij Nieuwpoort te zamen komen. Bij dien aanleg heeft het beginsel voorgezeten om het kanalennet zooveel mogelijk gescheiden te houden van het waterloozingsnet. Daarom gaan de waterloozingen met syphons onder de scheepvaartkanalen door 1).

Bedoelde kanalen, doorgaans op beide oevers door dijken begrensd, zijn o. a.

a. het kanaal Veurne—Nieuwpoort (peil 2,39 M. + B. P.).

b. de gekanaliseerde Yser (peil 3,25 M. + B. P.). Bij fort Knocke komt op dit kanaal de gekanaliseerde Yperlée met een sluis uit;

c. het kanaal van Plasschendaele (breed 20 M., peil 4,05 M. + B. P.), hetwelk van Nieuwpoort met een omweg naar Oostende en Brugge voert;

d. het kanaal Duinkerken—Veurne (peil 2,54 M. + B. P.), te Veurne door een schutsluis gescheiden van dat sub *a*;

e. het Lookanaal (peil 2,54 M. + B. P.) van Veurne over Loo tot Fintelle, waar het door een schutsluis, waarnaast een afwateringsluis met 4 openingen, in verbinding staat met den gekanaliseerden Yser, enz. 2).

De bovenbedoelde sluizen te Nieuwpoort zijn zeven in getal. Daarvan lagen er zes aan een boogvormig ingericht, tusschen 1876 en 1878 aangelegd, groot sluizencomplex aan de N.O. punt der stad, de grensscheiding vormende tusschen den open Yser en de hiervóór genoemde gesloten riviertjes en kanalen. De open Yser verbreedt zich hier tot een kom, de achterhaven van Nieuwpoort. De groote weg Oostende—Nieuwpoort voert over dit boogvormig complex. De zevende, oude sluis lag N.W. van de N.W. punt der stad 3).

Deze sluizen zijn 4):

1) Conform de loozing van onzen W. Vechoever benoorden Utrecht, ongewijzigd in stand gehouden na aanleg van het Merwede (scheepvaart) kanaal.

2) Generaal Greindl geeft in zijn studie de peilen 17 cM. hooger op. Alle peilen zijn gemeten ten aanzien van den dorpel van den ingang van de kolk (haven) van Oostende; het B.P. van „Bruggen en Wegen” (= Waterstaat) is 1,48 M. daarboven.

3) Zij zijn tijdens een 4-jarige oorlogsperiode door de voortdurende beschieting, ook van Nieuwpoort, volkomen vernietigd. Thans worden zij alle opnieuw aangelegd; La Flandre libérale van 17 Juni 1920 bevat daaromtrent vele gegevens.

4) Vergelijk de schets, bijlage 2.

1^o. De uitwateringssluis (6 schuiven) van het Nieuwbedelf (z.g. evacuatiekanaal; peil 2,39 M. + B.P.).

2^o. De Gravensluis (uitsluitend schutsluis; breed 8 M.) aan het einde van het scheepvaartkanaal van Plasschendaale (4,05 M. + B.P.).

3^o. De uitwateringssluis (spuisluis met 5 schuiven) van den Oude Yser, door afsnijding van die bocht (1868) een verlamde arm, ook wel Kreek van Nieuwendamme geheeten (2,39 M. + B.P.). Hierlangs loost al het land beW. den kunstweg St. Pieterskapelle—Slype, tegenwoordig ook het z.g. Vladsloo Ambacht, dat zijn water langs de Vladsloo naar den Oude Yser afvoert. Het peil op den Oude Yser kan opgehoogd worden tot 3,25 M. + B.P. om water te brengen op de omliggende landen.

4^o. De sluizen van den gekanaliseerden Yser (3,25 M. + B.P.), bestaande uit een schutsluis van 8,5 M. breedte, waarnaast een uitwateringssluis met 5 openingen. Op dit kanaal loost zowel het terrein ten Z. van den gekanaliseerden Yser en ten W. van het Yperléekanaal alsook dat ten O. van den Yser en laatstgenoemd kanaal tot ongeveer aan den weg van Beerst naar Thourout; dit laatste gebied met uitzondering van Vladsloo Ambacht (zie 3^o).

Aangezien de gekanaliseerde Yser een groot aandeel heeft in den waterafvoer van het geheele Veurne Ambacht en dit meermalen lijdt onder hevigen regenval, heeft men aan het ontmoetingspunt Fintelle van het Lookkanaal en den gekanaliseerden Yser een groote schut- en uitwateringssluis gebouwd, waardoor de gekanaliseerde Yser bij hevigen regenval aldaar water loozen kan op het Lookkanaal (normale stand 2,54 M. + B.P., maximum toelaatbare stand 3,75 M. + B.P.); hierlangs wordt het dan met een omweg over Veurne naar Nieuwpoort gevoerd om aldaar geloosd te worden (zie sluis No. 6) dan wel naar Duinkerken afgeleid.—

5^o. De uitwateringssluis van de Noordvaart, het voornaamste loozingsmiddel van Veurne Ambacht (2,54 M. + B.P.), zijnde een barrage met 8 openingen (schuiven), elke van $3,5 \times 2 \text{ M}^2$. Daarlangs watert het terrein af ter weerszijden van het Lookkanaal tot aan den gekanaliseerden Yser. Bij den aanleg van het Lookkanaal zijn n.l. voor de ongestoorde loozing verschillende syphons onderlangs dit kanaal gelegd. Verreweg het grootste gedeelte van het beZ. den spoordijk Dixmuiden—Nieuwpoort gevallen regenwater stroomt door 22 grootere en kleinere doorlaten (bruggen en duikers) in dien dijk in N.O. richting en komt voornl. terecht in den Groote Beverdijk, later Noordvaart geheeten; het stroomt derhalve af door sluis No. 5. De voornaamste der bedoelde doorgangen wordt gevormd door de 9 M. breede Slykevaart even beO. Nieuwpoort..

Een minder belangrijk deel van het water beZuiden den spoordijk stroomt aan het N. uiteinde van de Koolhofvaart niet langs de Slykevaart door den spoordijk, doch gaat in N.W. richting met een syphon (Kruissevaart) onderdoor het scheepvaartkanaal Veurne—

Nieuwpoort en den daarlangs loopenden weg, en loost dan door sluis No. 7.

6^o. De Veurnesluis van het scheepvaartkanaal Veurne—Nieuwpoort; naast de schutsluis (breed 8,50 M.) een uitwateringssluis met vier openingen 1).

Ten N.W. van Nieuwpoort heeft men ten slotte:

7^o. De oude Veurneschutsluis (breed 5,40 M.). Hierlangs loosde een deel van het water van de Koolhofvaart, derhalve van het terrein tusschen Lookanaal en gekanaliseerde Yser (zie onder 5^o), bovendien, door de z.g. dérivation du Langeleed, het terrein tusschen de duinen en de lijn der kanalen Duinkerken—Veurne—Nieuwpoort. Het zich langs de Z. en de W. zijde van laatstgenoemde stad omhoog water heet Veurnevaart of Veurnekreek. Het was de oude scheepvaartweg van Veurne via Nieuwpoort naar zee, welke in 1864 bij den aanleg van het nieuwe scheepvaartkanaal lamgelegd is, zoodat de scheepvaartsluis sedert dien alleen voor de waterloozing dient.

Door deze 7 sluizen te doen bedienen hield de hoofdsluismeester te Nieuwpoort G. D i n g e n s als het ware den sleutel van afwatering en scheepvaart van geheel VeurneAmbacht en VladslooAmbacht volkomen in handen. Telegrafisch of telefonisch verbonden met de verschillende waterstaatkundige posten van beide Ambachten, ontving hij dagelijks opgave van de verschillende waterstanden aan de sluizen, de peilschalen enz.; in verband daarmee gaf hij zijn bevelen voor de bediening van de verschillende loozings- en inlaat-inrichtingen. „Il possédait à fond, par une pratique de cinquante ans de service, l'art de combiner le jeu des eaux dans cet enchevêtrement extra-ordinaire de fossés, de ruisseaux, de canaux, de rivières, de siphons, de barrages, de vannes et d'écluses, si déroutant pour le profane qui cherche à en comprendre le mécanisme.” Hoe ingewikkeld de waterstaatkundige toestand hier is en hoezeer derhalve bij het stellen der onderwaterzettingen de bijstand vereischt werd van iemand, die volkomen den weg kende in den doolhof van waterwegen der Yserstreek, blijkt uit wat D i n g e n s mij daaromtrent mededeelde. In zijn 44-jarige loopbaan te Nieuwpoort had hij 6 ingenieurs van de „ponte et chaussées (= Waterstaat) tot zijn chefs gehad, allen kundige en werkzame menschen. Toen degene, die het langst bleef, vertrok, zeide hij tegen D i n g e n s: „ik ben hier nu 13 jaar geweest, doch ken den waterstaatkundigen toestand nog niet door en door.”

III. HET EERSTE (ENGELSCH) PLAN VOOR EEN ONDERWATERZETTING.

Het denkbeeld om de streek tusschen Nieuwpoort en Oostende onder water te zetten is in 1914 voor het eerst ter sprake gebracht

1) Men onderscheidt in het Fransch bij stuwen met gelegenheid tot afwatering of loozing: „barrages formant déversoir” (overlaat of overstorten van water; Nos. 1, 3 en 5) en „barrages à vannes” (schuiven; Nos. 4 en 6).

door de Engelschen. Zij hebben zich ineens gewend tot den aange-
wezen, bij uitstek op de hoogte zijnden persoon, den genoemden
hoofdsluïswachter D i n g e n s.

In den morgen van 8 Oct. 1914 vervoegden zich vier E. officie-
ren aan de sluizen, waar D i n g e n s zijn bureau en zijn woning had.
Zij verzochten het gebruik van de telegraaf- en telefoontoestellen
aan het sluishoofd, wat vergund werd. Twee dagen later kwamen
2 E. opperofficieren met een auto. Zij vroegen aan de hand van
een stafkaart, of het mogelijk was om de landstreek tusschen het
Kanaal van Plasschendaale en de duinen onder water te zetten.
D i n g e n s antwoordde ontkennend: als inlaatsluis kon slechts dien-
nen de uitwateringssluis van het Nieuwbedelf (sluis No. 1) met haar
veel te beperkt vermogen. Het eenige middel om hieraan eeniger-
mate tegemoet te komen ware geweest om te Nieuwpoort door
het Gravensas (sluis No. 2) vloedwater op het Kanaal van Plasschen-
daale te brengen en daarvan de W. kade door te graven. Doch
zelfs dan zouden alle voorname wegen en de duinen droog blijven.
Bovendien zou men, in verband met binnen- en buitenwaterstanden,
zelfs slechts 2 à 3 uur water kunnen inlaten, terwijl de Ds. dit
water via Oostende, zelfs via Zeebrugge 9 à 10 uur per half etmaal
weer konden aftappen.

De En. stelden hierop de vraag, of dan wellicht een onderwater-
zetting te stellen ware aan de andere (land)zijde van het Kanaal
van Plasschendaale. Het antwoord luidde bevestigend, doch erbij
werd gevoegd, dat ook dit lang duren zou en dat men ook hiervoor
meester zijn moest van het kanaal Brugge—Oostende.

D i n g e n s voegde hieraan nog toe, dat wél een onderwaterzet-
ting te stellen was tusschen den gekanaliseerden Yser en den spoor-
dijk. De E. officieren gaven te kennén, dat dit hun geen belang
inboezemde, daar het er hun slechts om te doen was om hunne
basis Oostende door het water te dekken.—

IV. * GEBEURTENISSEN NABIJ HET SLUIZENCOMPLEX VAN 11 TOT 19 OCTOBER.

Zondag 11 Oct. 1914 kwamen eenige soldaten van de B. genie
aan het sluizenhoofd. Zij maakten zich meester van de houten ge-
tande staven, waarmede men de schuifdeuren der uitwateringssluizen
bediende, en wilden die als brandhout bezigen om er hun eten op
te bereiden. Toen D i n g e n s er hun op wees, dat het voor hem
onmisbaar gereedschap vormde, kreeg hij ten antwoord, dat het
bedienen der schuiven even goed met touwen ging, en dat in elk
geval de militaire genie van af den volgenden dag alles op het
sluizeneiland te zeggen hebben zou. Aanhoudende, kreeg hij ten
slotte zijn gereedschap terug, doch daar de soldaten beslist wilden
koken, zaagden zij nu de stelen kapot van de bijlen, waarmede
men des winters de schuiven der sluizen ijsvrij hield.

Op 12 en 13 Oct. begon te Nieuwpoort de groote, niet ophoudende doortocht van vluchtende burgerbevolking met have en goed; vele soldaten waren daaronder. Aangezien de groote weg van Oostende naar het achterterrein der Yserstelling en naar N. Frankrijk over het sluizen- en bruggencomplex van Nieuwpoort leidde, trad hier reeds nu een groote wanorde in.

13 Oct. kreeg D i n g e n s bezoek van een Belgisch stafofficier. Hij vroeg, waar D i n g e n s' chefs, de „conducteur” en de „ingénieur des ponts et chaussées” waren. Dit was toen niet bekend; zooals later bleek, hadden zij reeds den 13^{en}. 's morgens op last van de „administration supérieure” (van den Waterstaat?) hun posten verlaten. Daarop werd aan D i n g e n s de vraag voorgelegd nopens de mogelijkheid om het terrein Oostelijk van den Yser, in de richting van Oostende, onder water te zetten. Hij gaf hierop hetzelfde antwoord als aan de E. officieren, en voegde er aan toe, dat veel sneller een onderwaterzetting te stellen was Westelijk van den Yser, tusschen die rivier en den spoordijk. Hij wees een en ander op de kaart aan, en vestigde er de aandacht op, dat het sluiten van de talrijke, soms breede doorlaten in den spoordijk een tijdroovend werk was, hetwelk met zorg geschieden moest. De staf-officier vertrok hierop zonder zijn naam te noemen, ook zonder aan D i n g e n s te vragen om zich met een of anderen dienst van het leger in verbinding te stellen. Blijkens zijn latere publicatiën was het de toenmalige kapitein van den Generalen Staf N u y t e n 1). Hij teekende echter alleen aan, hoe D i n g e n s verzekerde, dat men ten Oosten van den Yser geen onderwaterzetting stellen kon. Van een mededeeling, dat ten W. van den Yser, dus tot aan den spoordijk, wèl een onderwaterzetting te stellen was, is volgens hem geen sprake geweest.

Intusschen nam de verwarring op het sluizenhoofd van uur tot uur toe. Sedert 13 Oct. was het B. A. H., van Eecloo komend, te Nieuwpoort-Bad gevestigd (eenige dagen later naar Veurne verplaatst), doch van die zijde werd geenerlei contact met D i n g e n s geopend. Deze stoere Vlaming, een degelijk en achtenswaardig man, 65 jaar oud, was niet alleen op zijn sluizencomplex, en dus ook in Veurne-Ambacht, maar eveneens in de plaats zijner inwoning een autoriteit van beteekenis 2): hij zat daar in tal van besturen. Voorts bediende

1) Thans luitenant-kolonel van den Generalen Staf en een bekend militair schrijver. Zie het Bulletin belge des sciences militaires, waarin verschillende artikelen van zijne hand verschenen.

2) Als zoodanig heeft hij zich 14 Oct. ook, doch te vergeefs, verzet tegen den last der Marechaussée, om alle 17 vaartuigen, welke zich op de te Nieuwpoort samenkomende kanalen bevonden, te schutten, opdat deze over zee naar Duinkerken of Calais in veiligheid gebracht zouden worden. D i n g e n s raadde aan, dit binnendoor via Veurne te doen, daar de scheepjes niet zeewaardig waren en verschillenden slechts

hij ten behoeve van het B. meteorologisch observatorium verschillende toestellen, welke zich nabij zijn woning bevonden en gaf de aanwijzingen daarvan aan Brussel op.

Het is duidelijk, dat deze reeds van nature eenigszins autoritair aangelegde man, die 44 jaren lang de afwatering van het Ysergebied dagelijks geregeld en als souverain geheerscht had over de loozingsmiddelen van het Yserbassin, ook over het sluiswachterspersoneel en op het sluizencomplex, op den duur geen vrede hebben kon met den nu ingetreden toestand van steeds klimmende verwarring, zulks te minder, omdat het duidelijk bleek, dat men van zijn uitgebreide en zeer bijzondere kennis geenerlei partij dacht te trekken. 19 Oct. in den nam. — d. w. 6½ dag, nadat zijn chefs op hooger last teruggegaan waren — week hij uit naar Coxyde, een dorp, 8 K.M. ten Z.W. van Nieuwpoort aan den duinrand gelegen. Hij bleef hier voortdurend in verbinding met de Frn., doch niet meer met de B. Genie. „Soldats, sergents, officiers allaient et venaient, cherchant à se loger, et à me faire partir. Il régnait un désarroi extra-ordinaire, au milieu duquel je cherchais à me cramponner à mon domicile 1). Mais je reçus l'ordre d'officiers, de sergents, et même de soldats, d'avoir à vider les lieux le 17. Je résistai le 17 et le 18, mais le 19 je dus partir. „Mais partez donc! Vous risquez „votre vie ici. N'essayez-pas de sauver vos meubles, mais de garder „votre peau. Vous reviendrez dans huit jours, quand la bataille sera „terminée. Votre service n'a plus d'importance. Vous n'avez plus „rien à dire ici. S'il faut faire quelques chose, les militaires le feront.”

Terecht schreef de Heer Pacquot: „Quant au chef-écluser Dingens, l'homme qui connaissait le mieux les caractéristiques du FurnesAmbacht et de son régime hydrographique, nos militaires l'ont, par un déplorable concours de circonstances, délogé de son poste.”

V. DE EERST GESTELDE ONDERWATERZETTING.

Het B. leger kwam, na in flank en rug bedreigd, door de nauwe strook tusschen onze Zeeuwsch-Vlaanderensche grens en de Noordzee eenerzijds, Schelde en Leye anderzijds teruggegaan te zijn, 11 en 12 Oct. in zeer geschokten en dooreengeraakten toestand van Antwerpen in het Ysergebied aan. Zelfs toen schijnt men nog niet dadelijk aan een Yserverdediging gedacht te hebben, doch het leger aanvankelijk hebben willen doen standhouden in een zwakke, op 12 à 15 K.M. daarvóór gelegen lijn Thourout—Eerneghem. Eerst 15

bemand waren met vrouwen, wier mannen in het leger waren. Ten slotte wist hij van den Waterstaat althans een sleepboot los te krijgen. Intusschen zijn niet alle vaartuigen in veiligheid gebracht kunnen worden; de Bn. hebben de achterblijvende met geschutvuur in den grond geboord, opdat zij den Ds. niet tot overtochtsmiddelen zouden strekken.

1) Dingens woonde hier reeds 44 jaar.

Oct. werd de Yserstelling ingenomen, weldra beperkt tot het gedeelte St. Jacobskapelle over Dixmuiden en Nieuwpoort tot de Noordzee (21 K.M.), waarin men slechts bijgestaan werd door 6000 Fr. „fusiliers marins" van Admiraal Ronarch. „L'armée en haillons" 1) telde nog slechts 80.000 man, waarvan 48.000 infanteristen, miste een groot deel van zijn kaders, terwijl bij de veld-artillerie munitiegebrek dreigde. De uitgeputte manschappen konden niet meer voort. Niettemin zou de strijd eerst nu recht gaan beginnen!

Van het nieuw gevormde 4^e D. leger — uitsluitend uit reservelegerkorpsen bestaande en bijna alle nog frisch, d. i. op volle sterkte — kwamen op dit, door de Bn. bezette front ruim 5 Divisiën aanrukken 2). Aan het D. III^e Res. K., dat, aangeleund aan zee, als het ware de voorhoede van het 4^e D. leger uitmaakte, waren in een bevel van 16 Oct. als marschdoelen voor 18 Oct. opgegeven: Coxyde, Veurne en Oeren, alle drie plaatsen achter de B. Yserlinie, zelfs voorbij het kanaal Veurne—Loo. Het doel, dat de D. legerleiding zich met de vorming van dit nieuwe leger gesteld had, reikte veel verder dan de zoo onontbeerlijke vleugelaanleuning naar zee van het groote D. front in het leven te roepen en hier nabij de Noordzee vijandelijke strijdkrachten bezig te houden. „Auf deutscher Seite gaben die hohe vaterländische Begeisterung und der unbedingte Wille zum Siege in der neuen 4. Armee die Aussicht, den scheinbar noch im Aufmarsche und in der Gruppierung begriffenen Feind energisch zu fassen, zu schlagen und auf seinen Spuren im Gewinn von Calais dem Feldzuge des Jahres 1914 Ziel und Ende zu geben" 3). In de legerorder, waarmede Hertog Albrecht van Württemberg 15 Oct. 1914 het commando over dit leger aanvaardde sprak hij zijne legerkorpsen toe, „die geroepen zijn op dit oorlogstooneel de eindbeslissing te brengen" 4). Voor een juiste beoordeeling van de rol, welke de onderwaterzettingen in het hierna volgende gespeeld hebben, moet dit wèl in het oog gehouden worden.

Het B. A.H. had zich, in verband met de groote uitgestrektheid van het in te nemen front en de geringe sterkte der Divisiën, gedwongen gezien deze aanvankelijk bijna alle (5 $\frac{1}{3}$ Inf. en 1 Cav. Div.) in voorste linie te brengen; in reserve bleven slechts 2 brigades van de 3^e Leger Div., alsmede de 2^e Cav. Div. Het ligt voor de

1) W. Breton. Les caractéristiques du front belge, blz. 5.

2) Beide officieele B. verslagen geven volkomen ten onrechte aan, dat de B. Yserstelling den aanval te doorstaan heeft gehad van 7 D. Divn. Het XXIII^e D. Res. Korps viel aan in een strook beZ. de lijn Zarren—Clercken—Woumen, stootte daardoor in het geheel niet op B. strijdkrachten.

3) Der grosse Krieg (Generale Stafwerk). Heft 10. Die Schlacht an der Yser und bei Yperen im Herbst 1914, blz. 16. Zie ook t. a. p. blz. 26: „die weiter nördlich kampfende 4. Armee, in deren Hand in diesen Tagen das Schicksal des Westfeldzuges lag".

4) Der grosse Krieg. Heft X. Vertaling van kapitein Scharroo, blz. 20. Vergelijk nog hierna blz. 540 en 543 mijner verhandeling.

hand, dat onder deze, voor het B. leger zoo zorgwekkende omstandigheden zeer velen, ook onder de burgerbevolking, rondliepen met het denkbeeld om, door het stellen van onderwaterzettingen, de verdedigende kracht der B. stellingen aanzienlijk te verhoogen, te meer omdat de bevolking van VeurneAmbacht jaar in, jaar uit, vooral des winters, ernstig met het water te kampen heeft en het terrein 2 à 3 M. beneden hooge vloedstanden ligt. Wie er na de En. het eerst op het denkbeeld gekomen is om de verdedigingskracht van de Yserstreek door een onderwaterzetting te verhoogen, is dan ook thans niet meer uit te maken. De Ds. richtten hun eersten aanval mede op het in dezen alles beslissende punt, het sluizencomplex te Nieuwpoort; reeds 20 Oct. hadden zij, door de inname van Lombartzijde en hoeve Bamburgh, hier het bruggenhoofd — nu langs den O. en N. rand van Nieuwpoort, inclusief het werk aan de Palingbrug loopende — tot de engst mogelijke afmetingen teruggebracht. „En s'attaquant à Nieuport, les Allemands avaient frappé tout de suite sur le point le plus décisif du champ de bataille, mais ils l'avaient fait à la manière des esprits de second ordre Arrivée au pied des ponts, la clef de la position, leur armée-usine interrompt son élan pour bombarder des pierres mortes, au lieu de lancer ses fantassins sur les ponts, les écluses et la route de Dunkerque. Cette erreur leur coûtera cher" 1).

Hadden de Bn. geruimen tijd te voren een strijd aan den Yser voorzien en zich derhalve daartoe voorbereid, dan hadden zij ongetwijfeld, door het gesloten houden der zeesluizen, de loozing van het regenwater belet en aldus geleidelijk het Yserbassin met zoet water geïnadeerd 2). Thans, nu spoed geboden was, zag men zich genoodzaakt om de zeesluizen te openen en het bij vloed veel hooger rijzende zoute zeewater binnen te laten. Waar het er thans op aankwam om den uitersten uithoek des lands te verdedigen en de Ds. te stuiten in hun beslissenden opmarsch naar de Fr. Kanaalhavens, werd op toe te brengen schade in het geheel niet gelet.

Reeds ruim één week voordat op 25 Oct. het bevel gegeven werd tot het stellen van de groote onderwaterzetting voorwaarts van den spoordijk Dixmuiden—Nieuwpoort, was het denkbeeld tot een partieele onderwaterzetting opgeworpen en na eenige dagen in toepassing gebracht. 17 Oct. 's avonds beklagde majoor Holman der Inf., vakCt. aan den Yser beO. Nieuwpoort, er zich in het bijzijn van majoor le Clément de Saint-Marcq en kapitein Thys (beiden van de genie), over, dat de verdediging van den Yser ten N.O. van Nieuwpoort tot aan St. Joris (3 K.M.) onmogelijk was, omdat de troepen daar door den vijand volkomen geënf-

1) Baulu, blz. 151.

2) Vergelijk blz. 538, noot 3.

leerd werden 1). Kapitein Thys stelde toen voor, bij vloed de schuiven van den Oude Yser te openen en ze bij eb telkens te sluiten (sluis No. 3), om aldus het geheele terrein tusschen den gekanaliseerden Yser en het kanaal van Plasschendaele onder te zetten. Majoor le Clément deed onmiddellijk het voorstel daartoe aan Generaal Dossin, C. der 2^e Div., die op het front van Nieuwpoort e. o. het bevel voerde. Deze schijnt er het B. A. H. nog in gekend te hebben, want alle bevelen tot het stellen der onderwaterzettingen zijn uitgegaan van den Chef van den Generalen Staf, Generaal Wielemans en van den Sous-Chef, Kolonel Maglinse; ook is, zonder deze tusschenschakels, moeilijk te verklaren het belangrijk tijdverlies van 3¹/₂ dag, dat tusschen het plan en de uitvoering verliep in een periode, waarin de Bn., reeds zeer verzwakt en uitgeput, de D. mokerslagen hadden op te vangen, welke in de eerste Yserdagen hoofdzakelijk neerkwamen op de beide hoofdstpunten dier stelling: Dixmuiden en Nieuwpoort.

21 Oct. 9¹⁵ voorm. werd de order tot inundeeren verstrekt; om 11¹⁰ voorm. bezocht kapitein Thys de sluisen. Daar de Ds. in de onmiddellijke nabijheid de Palingbrug aan het N. einde van Nieuwpoort bezet hielden, moest de onderneming uitgesteld worden tot den eerstvolgenden vloed bij duisternis. Des avonds om 11 uur zette de onder-luitenant der genie François, bijgestaan door een sergeant en 2 man der genie, met schipper Geeraert tijdens de kentering van het water de schuiven open en lieten den vloed toe 2). Reeds den volgende middag om 12³⁰ was de onderwaterzetting langs de eerste 3 K.M. van den Yseroever tot St. Joris in vrij hoog polderland, dank zij het vloedgetij, volledig gesteld 2). Een sector met Nieuwpoort tot middelpunt en een straal van 2,5 à 3 K.M. tot de boog St. Joris—Rattevalle was ondergelopen. De onderwaterzetting vergemakkelijkte de verdediging van het bruggenhoofd voorwaarts van Nieuwpoort; daar het behoud hiervan noodzakelijk was om zich het gebruik der zeesluizen aldaar te verzekeren, droeg deze eerste onderneming met het water er krachtig toe bij om later de groote onderwaterzetting te kunnen stellen.

VI. EERSTE PHASE VAN HET STELLEN DER GROOTE ONDERWATERZETTING.

Intusschen verliep de strijd aan den Yser ongunstig voor de Bn. Na zich het hoofd bloedig gestooten te hebben op de hoofdtoegangswegen Dixmuiden en Nieuwpoort begonnen de Ds. 21 Oct. te trachten om in het tusschengelegen terrein door te dringen, ten

1) Later hebben de Ds. inderdaad een bijzonder werk aangelegd om deze 3 K.M. in het verlengde te nemen. Zie Ronarch, blz. 250.

2) Wij volgen hier de tijdsopgaven van kapitein Thys in La Flandre libérale van 3 Juli 1920; daarmede kloppen nagenoeg die van majoor Umé in Bulletin belge, 1920, blz. 337/8. Doch in La Flandre libérale van 26 Juni 1920 spreekt laatstgenoemde schrijver over den nacht 20/1 Oct. 1914; conform Pacquot in het No. van 4 Juni 1920.

einde die hoofdsteunpunten omvattend aan te tasten, wellicht de B. stelling te doorbreken. Toen de D. 6^e Res. Div. er 21/2 Oct. 's nachts in slaagde om in de bocht van Tervaete de eerste inf. (2¹/₂ bat. met 1 machinegeweercomp.) op den W. Yseroever te brengen (beZ. Schoore), hadden de Bn. de koorde van den boog verdedigd. Nog later moest men zich in het tusschenterrein terugtrekken tot de tusschen Yser en spoorwegdijk gelegen Beverdyk, een uitwatering van VeurneAmbacht 1). In aansluiting hiermede moesten de Bn. en Frn. zich bij Nieuwpoort terugtrekken van St. Joris op de Noordvaart. Ook de Beverdijk met zijn verlengde bleek niet houdbaar. De doorbraak der Ds. nam voortdurend toe in omvang en kracht. 24 Oct. hadden zij hier reeds de inf. van 2¹/₂ Div. naar den W. oever overgebracht, zulks niettegenstaande de Bn. dien dag bij eb den Yser met groote snelheid op den open Yser deden afstroomen, waardoor verschillende loopbruggen over de rivier uit haar verband gerukt, de schuitjes tegen de sluizen gedreven werden 2).

26 Oct. trokken de B. troepen — wier toestand hoogst bedenkelijk geworden was 3), ondanks den steun der enkele dagen te voren aangekomen 42^e Fr. Div. Grossetti — om 8 voorm. in het tusschenterrein terug tot wat hier de hoofdverdedigingslijn vormen zou, n.l. tot den spoorwegdijk Dixmuiden—Nieuwpoort, welke daarvoor door zijn breedte en hoogte als aangewezen was. De terugtocht naar dien dijk, onder den druk des vijands uitgevoerd, zou anders toch weldra noodzakelijk geworden zijn, daar men meende tegen den avond de onderwaterzetting te kunnen gaan stellen.

Het B. leger, dat sedert zijn aankomst aan den Yser zijn sterkte weer met ¹/₃ had zien verminderen en thans geen reserves meer bezat, was nu reeds aan zijn zesde verdedigingslijn. Viel ook deze, dan kon nog meer achterwaarts weerstand geboden worden aan den later ook ter verdediging ingerichten kunstweg Dixmuiden—Nieuwpoort, ook achter de Koolhofvaart (geen dijk), doch dan zou men weldra op het kanaal van Loo naar Veurne moeten teruggaan om weer een flinke hindernis vóór zich te hebben. Een belangrijke terreinstrook zou dan prijs gegeven, Dixmuiden en Nieuwpoort ontruimd, een geheel nieuwe vleugelstelling naar zee ingericht moeten worden.

Het kwam er derhalve op aan om den spoorweg Dixmuiden—Nieuwpoort, mede wegens de groote waarde dier verdedigingslijn, tot het uiterste vast te houden, terwijl het, in verband met den sterk geschokten toestand van het B. leger en de Fr. hulptroe-

1) Zie blz. 525. Op den naam afgaande, denkt men aan een dijk, te meer, omdat de Bn. tijdelijk daarachter stand gehouden hebben. Het was echter een 4 à 6 M. breed, niet ingedijkt water.

2) Baulu, blz. 307. De geheele Yserverdediging, inzonderheid deze doorbraakpoging in het centrum, is volledig door mij behandeld in Krijgswetenschap, 1921/2.

3) Luitenant-kolonel Nuyten in het Bulletin belge, 1920/1, blz. 128.

pen, van het meeste belang was om het verdedigend vermogen dier stelling tot het hoogste peil op te voeren. Bij velen kwam thans het denkbeeld op om voorwaarts van den spoordijk een onderwaterzetting te stellen, welke zich nu, in verband met den aard van het terrein, tot aan den sterk kronkelenden Yser uitstrekken zou. Bedoelde dijk, op zijn kruin ongeveer 8 M. breed, vormde daartoe, mits alle doorlaten daarin gedicht werden, een zeer goede waterkeering. Hij lag bij Dixmuiden en Nieuwpoort ongeveer 2,5 M., in het midden (Pervyse) ongeveer 1,2 M. boven het maaiveld.

In het B. A. H. te Veurne bevond zich de reeds genoemde kapitein Nuyten. Deze vroeg den burgemeester dier plaats, of hij hem in verbinding brengen kon met een ingenieur van den Waterstaat en of hij hem kaarten verschaffen kon, den waterstaatkundigen toestand van de landstreek betreffende 1). Doch de ingenieurs waren vertrokken 2), en van het bestaan van waterstaatkundige documenten was niets bekend. Zoo moest men dus wel tot lagere beambten afdalen en deed de burgemeester, met zijn eigen omgeving te rade gaande, Kogghe aan de hand, te Veurne woonachtig, 60 jaar oud, reeds 20 jaar ter plaatse in functie 3).

25 Oct. voorm. op het stadhuis te Veurne ontboden, heeft Kogghe daar, op de vraag van kapitein Nuyten, of het mogelijk was een onderwaterzetting te stellen tusschen den spoorwegdijk Dixmuiden—Nieuwpoort en het boogvormig beloop van den Yser daarvóór, geantwoord, dat zulks mogelijk was, mits de 5 groote en 17 kleine openingen (doorlaten) 4), welke zich in dien dijk bevonden, vooraf gedicht werden. Geschiedde zulks niet, dan zou het water zich ook achter (Z.W. van) den spoorweg uitbreiden; dit zou het stellen der onderwaterzetting vertragen en, wat erger ware, het water zou de operatiën, ook de legering van het B. leger achter dien dijk bemoeilijken. Des nam. kwam Kogghe bij kapitein Nuyten terug met een duidelijker kaart dan de Stafkaart, op welke laatste de te sluiten doorlaten niet alle voorkwamen. Afgesproken werd, dat, om niet de aandacht des vijands te trekken, men die openingen bij nacht sluiten zou; Kogghe bood aan den militairen daarbij den weg te wijzen.

Onmiddellijk daarna werd een en ander besproken en vastgesteld met den Chef van den Generalen Staf, die 2 uur daarna den Fr. bevelhebber te Dixmuiden, Admiraal Ronarch der brig. Mariniers, deed weten, dat een onderwaterzetting gesteld worden zou, terwijl

1) Overste Nuyten heeft later voor zich de eer opgeëischt van het eerst op het denkbeeld gekomen te zijn van het stellen van een onderwaterzetting vóór den spoordijk. Ook kapitein Thys doet zulks voor zich; vergelijk blz. 537.

2) Zie blz. 528.

3) Zie voor hem blz. 522.

4) Afwateringen van Veurne-Ambacht naar de Noordvaart (sluis No. 5). Zie blz. 525.

den volgenden nam. eveneens bericht gezonden werd nopens het toelaten van het water 1).

Vergezeld van 2 officieren der Genie begaf K o g g h e zich daarna per auto naar de spoorwegbrug onmiddellijk ten O. van Nieuwpoort, waar aanwijzingen gegeven werden, hoe het water aan te voeren.

Het plan K o g g h e kwam hierop neer, dat men bij vloed zee-water uit het Nieuwpoort-kanaal door de Oude Veurnesluis No. 7 zou brengen op de Veurnevaart of kreek van Veurne; dit water zou dan W. en Z. om Nieuwpoort door de syphon onderdoor het kanaal Veurne—Nieuwpoort gebracht worden op de Koolhofvaart. Werd nu in den rechten hoek tusschen bedoeld kanaal en den spoordijk een dijk aangelegd in aansluiting bij een zich daar bevindende keersluis in de Koolhofvaart 2), dan zou het water hier gestuit worden, het B. achterterrein derhalve droogblijven en het inundatiewater gedwongen worden zich in N. richting te wenden. Langs de Slijkevaart zou dit door de 9 M. breede doorlaat in den spoorwegdijk vlak bij Nieuwpoort komen op de Noordvaart, aldus op de Beverdijk, enz. enz., zich derhalve tusschen gekanaliseerde Yser en spoorwegdijk verspreiden 3).

Dit plan is aanvankelijk gevolgd. Nog op 25 Oct., 3 nam. werden de eerste bevelen gegeven om de bedoelde 21 doorlaten in den spoordijk met zandzakken te dichten (de grootste, meest W. moest ter volvoering van dit plan open blijven) en op dezelfde wijze den hierboven bedoelden boogvormigen dijk van 250 M. aan te leggen. Deze werkzaamheden werden uitgevoerd door alle genietroepen van het B. Veldleger. 26 Oct. in den voorm. toonde K o g g h e onder het vuur des vijands de 21 nu te dichten openingen nog nader op het terrein aan. Daar de strijd thans op het hevigst woedde en de vijand slechts 400 M. van den dijk lag, stonden ook de genietroepen bij hun werkzaamheden aan vele verliezen bloot. Het werk werd in den nacht 25/6 Oct. en den daarop volgenden dag met koortsachtigen ijver voortgezet, zoodat de dijk toen voldoende waterkeerend was en het zeewater toegelaten zou kunnen worden. Blijkbaar vertrouwde de B. genie haar niet-deskundigen adviseur niet voldoende, want in den middag van 26 Oct. kreeg D i n g e n s te Coxyde bezoek van kapitein van T r o o y e n der Genie. Deze deelde hem mede, dat nu alle duikers in den spoordijk gedicht waren en vroeg,

1) R o n a r c h. Souvenirs de la guerre, blz. 90/1 en 98. Wij kunnen de lezing van dit belangrijke, door een bij uitstek bevoegde geschreven werk onzen kameraden ten zeerste aanbevelen. Het heeft een met zorg bijgehouden dagboek tot grondslag, bevat vele gegevens en opmerkingen van meer algemeenen aard, en geeft veel meer dan de meeste oorlogsdagboeken.

2) Deze sluis diende om c. q. het zoute water van de zijde van Nieuwpoort te kunnen weren.

3) Vergelijk schets 2.

of het water nu ingelaten worden kon 1). Dingen s antwoordde bevestigend, doch waarschuwde tegen het bezwijken van den spoordijk door den druk van het water of door kwel, daar hij wél als spoordijk, doch niet als waterkeering aangelegd was.

Het was nu intusschen ten hoogste tijd geworden om het water in te laten, want de Frn., die het bruggenhoofd van Nieuwpoort verdedigden, waren den 26^{en}, in aansluiting bij het teruggaan der B. tot den spoordijk, teruggetrokken op den linkeroever van den open Yser en van het kanaal van Nieuwpoort naar Veurne, derhalve langs sluis No. 6. 26 Oct. 11 nam. deed de B. genie op last van den Franschen bevelhebber te Nieuwpoort, luitenant-kolonel Cl a u d o n , de het dichtst bij de stad gelegen brug aldaar in den grooten weg naar Oostende over genoemd kanaal (derhalve boven sluis No. 6), springen 2).

Den 26^{en} 's avonds kwam kapitein Th y s K o g g h e met een auto aan huis halen om te helpen bij het openen van de Oude Veurnesluis (No. 7). Onder hevig geweeklaag wilden diens vrouw, doch ook zijn dochter hem beletten om voor zulk een gevaarlijke onderneming mede te gaan. De oude man kwam onder den indruk en aarzelde, dóch werd ten slotte voor een decoratie en 200 francs overgehaald. Bij stikduisternis ging men per auto Z. en W. om Nieuwpoort heen naar de Oude Veurnesluis (No. 7). Daar de Ds. meester waren aan de overzijde van het kanaal, moest het openen zoo behoedzaam mogelijk geschieden. Men wachtte nu de kentering van het water af en zette toen de sluisdeuren tegen het zeewater open 3). Het vloedwater stroomde toe, doch daar men niets bij zich had om de deuren in hare kassen vast te zetten, sloegen zij weldra weer dicht ten gevolge van den druk van het water, hetwelk inmiddels te hoog gekomen was om een nieuwe poging tot openen te wagen. Dit vormde voor kapitein Th y s , doch ook door het B. A. H. een groote teleurstelling: er waren 24 uur verloren 4)!

Den volgenden nacht (27/8 Oct.) kwamen met kapitein Th y s en K o g g h e nu nog 2 jonge genie-officieren, een korporaal en 2 geniesoldaten mede. Deze kleine patrouille slaagde in haar onderneming; omstreeks 2³⁰ 's nachts gingen de sluisdeuren open, welke ditmaal vastgezet werden 5). Voor alle zekerheid had men te voren

1) Hieruit blijkt, dat de B. genie destijds reeds met de tijdelijke verblijfplaats van Dingen s en met zijn locale terreinkennis bekend was.

2) B a u l u , blz. 336.

3) In het Bulletin belge 1920/1, blz. 340 zegt Majoor U m é , dat de sluis, waarmede hier gewerkt is, in 35 jaar niet open geweest was, derhalve blijkbaar niet na de in gebruikneming van het groote, nieuwe sluisencomplex in 1878. Deze mededeeling berust op een vergissing; volgens Dingen s werd de sluis 's winters dagelijks gebezigd voor de waterloozing.

4) Waarom 24 uur verloren? Later is bij elken vloed, derhalve ook bij dag, met de sluis gewerkt.

5) Overste N u y t e n zegt in Bulletin belge, 1920/1, blz. 130 ten onrechte, dat de

een kanon gereed gezet om ditmaal de sluis stuk te schieten, indien zij niet open ging. Deze remedie zou echter even erg gebleken zijn als de kwaal, daar het water bij eb weer minstens even hard weggevoerd zou zijn. Om te maken, dat het ingelaten water bij grooten aanvoer door de Oude Veurnesluis en opstopping vóór de syphon het eigen achterterrein (polder het Zelte) niet onder water zetten kon, werd de W. en Z. kade van de Veurnekreek door een dijkje van zandzakken opgehoogd.

Kapitein *Thys* is volgens zijn schrijven de eerste geweest, die, te zamen met *Kogghé* en in diens woning, de mogelijkheid besproken heeft om de onderwaterzetting te stellen met behulp van de Oude Veurnesluis. „La manoeuvre de l'écluse de l'ancien canal de Furnes, isolée sur la rive gauche de l'Yser, avait toute chance, même en pleine bataille, de passer inaperçue aux yeux de l'ennemi. Ce moyen d'inonder présentait donc plus de chance de réussite que toute autre et devait être employé avant tout autre.” Tot het openzetten van de 8 groote schuiven van de Noordvaartsluis (No. 5) wilde men *thans* nog niet overgaan 1^o. omdat zij *nu* vóór de eigen linie lag en 2^o. omdat men, door haar te openen, des vijands aandacht er op gevestigd zou hebben, dat men voornemens was het terrein onder water te zetten en dat hij gelegenheid bezat om bij eb door die sluis de geheele onderwaterzetting weer op de achterhaven van Nieuwpoort af te tappen 1).

Na langdurige besprekingen in het B. A. H. over de mogelijkheid van het denkbeeld-*Kogghé* gaf Generaal *Wielemans* den 26^{en} 's middags order om tot de uitvoering over te gaan. Het binnengelaten vloedwater ging nu langs den op blz. 535 aangegeven weg (eenige opengebleven doorlaat in den spoordijk) om aldus het voorterrein *zeer geleidelijk* onder te zetten. Deze wijze van inundeeren was overigens noch de meest aangewezen noch de meest geschikte en bezat tal van nadeelen 2). „L'eau ne monta que bien lentement dans le plaine. La zone à inonder était énorme (30 K.M.²) et le canal d'amenée des eaux était étranglé en trois endroits: au pont de la route d'Oostdunkerque, au pont de l'arche et au siphon sous le canal Nieuport—Furnes, où la section est réduite à 4 M.²” 3).

Reeds in Febr. 1915 schreef ik, dat de onderwaterzetting, in verband met de gesteldheid van het terrein, slechts zeer trapsgewijze kon gesteld zijn en dat alle verhalen over het doen verdrinken van duizenden Ds., het achterlaten van veel zwaar geschut en voorraden in den modder gesteld moesten worden op rekening van Vlaamsche

manoeuvre in den nacht 27/8 Oct. mislukt is; dit was reeds de tweede poging, en eene, die gelukte.

1) Kapitein *Thys*. La Flandre libérale, 3 Juli 1920.

2) Zie blz. 560.

3) Majoor *Umé* in het Bulletin belge, 1920, blz. 340/1. De syphon had 4 openingen van 1,2 × 1,2 M.², doch tijdens het stellen der onderwaterzettingen was er eene verstopt.

grootspraak en pogingen om in de pers den toestand des vijands zoo ongunstig mogelijk voor te stellen 1). Deze zienswijze heeft zich derhalve volkomen bevestigd. „L'inondation se réalisait petit à petit par la force même des choses” 2).

VII. DEFINITIEF STELLEN VAN DE GROOTE ONDERWATERZETTING.

Vanaf den nacht 27/8 Oct. werd nu bij elken vloed water door de Oude Veurnesluis binnengelaten (28 Oct. 5 nam.; 29 Oct. 6 voorm.). Dit had tengevolge, dat de Beverdijk tot hare boorden gevuld, het geheele terrein doorweekt raakte; alle vaarten dijen uit tot kleine riviertjes. De hier verkregen, betrekkelijk nog gunstige uitkomst moet in verband met de zeer geringe capaciteit van het toeleidingskanaal voor het grootste deel het gevolg geweest zijn van de te Nieuwpoort gestopte afwatering van het geheele Yserbassin en den hevigen regenval in Oct. 1914 3).

De toestand in de tusschenlinie Dixmuiden—Nieuwpoort werd intusschen zóó, dat een meer afdoende onderwaterzetting vereischt werd. „Il fallait risquer le tout pour le tout; il était nécessaire d'employer tous les moyens d'envoi d'eau possible, même ceux qui pouvaient ouvrir les yeux à l'ennemi” 4). De Ds. drongen voet voor voet steeds verder voort in de richting van den spoorwegdijk en hielden den verdediger alhier onder een overstelpend vuur; verder uitstel kon den val van de B. hoofdweerstandslinje ten gevolge hebben.

Men besloot nu op voorstel van schipper Geeraert om het stellen der onderwaterzetting aanmerkelijk te bespoedigen door de 8 groote schuiven van de uitwateringssluis van VeurneAmbacht (Noordvaart; No. 5) open te zetten. Te voren was zelfs een onderneming met die sluis, welke in den nacht van 28/9 Oct. op raad van Geeraert en door den kapitein der Genie Borlon vericht, een begin van uitvoering verkregen had, door het B. A. H. op verzoek van kapitein Thys om de op blz. 537 vermelde redenen weer afgelast 5). „Au cours de la marée haute de la nuit du 28 au 29 octobre, l'eau de mer commença à s'écouler vers l'intérieur du pays, non pas en flots tumultueux, balayant le terrain, mais

1) Gedenkboek van den Europeeschen oorlog. Deel I, blz. 304.

2) Kapitein Thys. La Flandre libérale 3 Juli 1920. Vergelijk nog hierna blz. 539, alsmede noot 1, blz. 539/40, waar verschillende andere bewijzen. Zie ook Madelin. La mêlée des Flandres, blz. 109/10: „L'inondation recevant toutes les douze heures un nouvel aliment;... la marche de l'inondation s'étend bien lentement.” le Goffic. Dixmude blz. 132: „C'est une montée sournoise, muette, sans arrêt, sur un sol déjà imbibé.”

3) Uit alle oorlogsboeken nopens den Yserveldtocht en terreinbeschrijvingen blijkt, hoe er in VeurneAmbacht steeds bijzonder veel regen valt en hoe bovendien de maanden Oct. en Nov. 1914 in Vlaanderen buitengewoon regenrijk waren. Zoo zegt le Goffic. Dixmude, blz. 165 nopens 31 Oct.: „Il pleuvait sans discontinuer depuis trois jours; nos hommes avaient de l'eau jusqu'à mi-jambes dans les tranchées.” Der grosze Krieg, blz. 30: „Der reichliche Regen, der bereits Ende Oktober einsetzte.”

4) Kapitein Thys. La Flandre libérale, 3 Juli 1920.

5) Zie omtrent deze kwestie verder mijn beschouwingen op blz. 560/1.

sous la forme d'un courant qui, remontant le Noordvaart, faisait gonfler les eaux dans tout le réseau achevé des fossés et des rivières de la vallée et relevait dans le sol le niveau de la nappe aquifère" 1).

Daar kapitein Thys door den strijd, welke nu reeds 10 dagen duurde, zeer vermoeid was, wees Generaal *Wielemans* kapitein der Genie *Umé* aan voor de uitvoering van het nieuwe plan 2). Aangezien de voorste lijn der Fr. infanterie zich thans bij Nieuwpoort uitstreckte van den spoordijk langs den linker oever van het kanaal van Veurne en van den open Yser (bruggenhoofd geheel ingedrukt), gold het ditmaal een onderneming buiten de eigen linie; zij werd nog bemoeilijkt, doordien de brug over het kanaal van Veurne in den grooten straatweg reeds vernield was 3), zoodat men bij duisternis één voor één over het slechts 30 c.M. breede paadje over de sluisdeuren (No. 6) tot de volgende sluis (No. 5) doordringen moest. Als bedekking kreeg kapitein *Umé*, die van schipper *Geeraert*, sergeant *Ballon* en twee geniesoldaten vergezeld was, een peloton karabiniers-wielrijders mede.

In den nacht van 29 op 30 Oct. te juister tijd ondernomen 4), slaagde het optrekken der schuiven volkomen en geschiedde de uitvoering „dans le calme le plus absolu" 5). „C'est alors que fut frappé le grand coup" 6). Onder de voornaamste redenen, waarom zij slaagde, moeten volgens kapitein Thys gerekend worden „de D. zorgeloosheid en het totaal gemis aan doorzicht, waarvan onze vijanden bij deze gelegenheid blijk gaven" 7). De meest W. doorlaat in den spoorwegdijk (Slijkevaart) kon nu gedicht worden, waartoe 3 reeds in vreedstijd aanwezige deuren ten dienste stonden; de aangelegde dijk D. van 250 M. werd nutteloos. Ofschoon er thans met vol vermogen ingelaten werd, steeg het water ook nu nog slechts zeer langzaam.

Een eerste spoor der onderwaterzetting, ten O. van Ramskapelle, werd 30 Oct. 's morgens door foto's van vliegeniers ontdekt 8). *Le Goffic* schetste den toestand bij den verdediger in den avond van 30 Oct. aldus: „Aux brefs relâches de cette lutte épuisante, les yeux des défenseurs interrogeaient le schoore de l'Yser. Qu'elle

1) *Georges Pacquot* in *La Flandre libérale* van 4 Juni 1920. Opnieuw een bewijs, dat het water slechts zeer geleidelijk opkwam.

2) Thans majoor, leeraar aan de Militaire School te Brussel. Hij heeft de onderneming, welke nu plaats vond, beschreven in het Bulletin belge des sciences militaires, 1920, blz. 337. Zie ook *Baulu*, blz. 336/8.

3) Zie blz. 536.

4) Bij elke kentering van het tij omstreeks 20 minuten, dat de waterdruk op de schuiven zóó gering was, dat men met deze manoeuvreeren kon.

5) Kapitein Thys in *La Flandre libérale* van 4 Juli 1920.

6) Kapitein *Umé* in *La Flandre libérale* van 26 Juni 1920.

7) *La Flandre libérale* van 4 Juli 1920. Vergelijk nog hierna blz. 542.

8) Bulletin belge, 1920, blz. 130.

était lente à se tendre, cette inondation annoncée par le quartier général belge dans la soirée du 25 Octobre et qui, depuis cinq jours, ne faisait que des progrès insensibles. Pourtant, là bas, sur la grande plaine unie, il semblait qu'on la vît avancer: les watergands débordaient; l'eau rapprochait ses mailles; sa résille se resserrait autour des villages et des fermes. A la hauteur de Ramskapelle et de Pervyse elle formait déjà une grande nappe d'un seul tenant" 1).

„Le 31 (Oct.) l'inondation a gagné Pervyse; déjà les environs de Dixmude s'imbibent.... Le 1^{er} Novembre au matin, une nappe d'eau continue, d'où émergeaient des îlots de verdure, s'étendait de Nieuport aux environs de Dixmude" 2). „Après quatre nuits de cet afflux (vanaf 28/9 Oct. met de Noordvaartsluis) une couche d'eau de 10 à 30 c.M. s'étendait sur le champ de bataille" 3). 31 Oct. moest men de loopgraven van den omgebogen linkervleugel van het bruggenhoofd Dixmuiden (langs den weg van Oostkerke naar den Yser) dichtter bij die plaats terugtrekken, daar zij onder water liepen 4). Twee dagen later begon het water langzaam te stijgen in de lichte zonk, welke dien vleugel scheidde van den omgebogen D. vleugel bij Oud Stuyvekenskerke en de ferme-château van Vicoigne 5).

De Bn., in de tusschenlinie steeds meer in de engte gedreven, waren tot het uiterste uitgeput en verzwakt. Op 30 Oct. drongen de Ds. door, eerst tot de halte, daarna tot het dorp Ramskapelle, waarmede zij vasten voet verkregen achter de hoofdedigingslijn, die lijn dus feitelijk doorbroken werd. De verdediger localiseerde de doorbraak door achter de bocht van de Koolhofvaart stand te houden om de Ds. daarna door een concentrischen aanval weer uit de stelling te werpen: die tegenaanval, in den nam. en den nacht 30/1 Oct. uitgevoerd met 7 B. en Fr. bataljons, tot 4 à 5 regimenten behorende en van verschillende zijden te hulp gesnel, had een volledig succes: de halte van Ramskapelle werd in den vroegen morgen van den 31^{en} hernomen en de linie langs den spoorweg weer hersteld.

De Bn. dankten deze gunstige uitkomst — verkregen op het allerkritiekste oogenblik en op een plaats, waar de D. legerleiding thans de beslissing op het W. oorlogstooneel zocht 6) — behalve aan hun taai volhouden, in hoofdzaak aan de onderwaterzettingen. Daar D. vliegeniers reeds teruggaande bewegingen bij de Bn. gemeld

1) Dixmude, blz. 163/4. Zie ook Breton. Pages de gloire, blz. 41.

2) Madelin. La mêlée des Flandres, blz. 117/9.

3) Le Flandre libérale van 4 Juni 1920. Er is derhalve alleen bij nacht gewerkt met de 8 sluisopeningen in de Noordvaartsluis (No. 5).

4) Ronarch, blz. 106.

5) Cl. Prieur. De Dixmude à Nieuport, blz. 82.

6) Zie blz. 530.

hadden 1), hoopte men dezen den 30^{en} den „Todesstosz” toe te brengen, doch dien dag was het aanvalsterrein reeds „seltsam sumpfig” geworden 2). Den volgenden morgen moest de aanval voortgezet worden, doch 11³⁰ nam. van den 30^{en} meldde een stafofficier van de 6^e Res. Div., dat dit tengevolge van het aanhoudend wasen van het water niet meer mogelijk was. —

De D. Todesstosz was mislukt. De Bn. sloegen hun „grand coup” met het water, inzonderheid door middel van de 8 sluizen der Noordvaart, in de dagen van 28 Oct. tot 1 Nov. „La clef de la position n'était ni à Dixmude, ni à Perysse, ni à Rampscapelle, ni à Ypres, comme le grand état-major allemand l'avait cru, mais dans la poche du chef-wateringue qui garde les écluses de Nieuport” 3).

„Den 30^{en} hadden de aanvallers eerst tot de enkels en daarna hier en daar tot aan de knieën door het water geloopt. Nauwelijks konden zij de voeten uit den kleibodem losmaken. Wie in het verschrikkelijke artillerie-, mitrailleur- en geweervuur dekking wilde zoeken in het terrein, was verloren.

„Het rijzen van het water werd toegeschreven aan den sterken regenval van de afgeloopten dagen; men hoopte, dat bij droog weder het overtollige water snel zou worden afgevoerd. Spoedig verhinderde het steeds stijgende water echter ook het aantrekken van voertuigen met munitie en verplegingsbehoefden.

„De vaste wil om te overwinnen deed de Ds. pogingen in het werk stellen om ook deze bezwaren te boven te komen. Maar toen de aanvallers op den spoordijk naar het achtergelegen terrein keken, zag dat er uit, alsof achter hen het geheele land was weggezonden. De groene weiden waren met een vuilgeel water bedekt. Slechts ruïnes van huizen en eenige boomen gaven nog de algemeene richting aan van de wegen . . . 4).

„Generaal v o n B e s e l e r bemerkte spoedig, in welk gevaar zijne troepen verkeerden aan de andere zijde van het kanaal, waarachter een reeds 2 tot 3 K.M. breede waterspiegel steeds meer steeg. Bovenmenschelijk zwaar viel het hem het besluit te nemen, waartoe de omstandigheden hem noopten: de aanval moest worden opgegeven en het grootste gedeelte van den vijandelijken kanaaloever ontruimd worden.

„Nog in den nacht werd het bevel hiertoe gegeven en uitgevoerd. De gevaarlijke afmarsch gelukte schitterend, hoewel het zeer moeilijk

1) Reeds 26 Oct. had het B. A. H. de beide Cavalerie-Divn. teruggezonden naar de bruggen van het ongeveer 10 K.M. meer achterwaarts gelegen Kanaal van Loo naar Veurne. Zie: L'action de l'armée belge, blz. 82/3.

2) Der grosze Krieg. Heft 10, blz. 43.

3) le Goffic. Dixmude, blz. 165.

4) Men denke er aan in te inundeeren land boomen, hekken, palen e. d., welke wegen en dammen markeeren, tijdig te verwijderen.

was in het geheel veranderde terrein den weg te vinden, terwijl bovendien de B.-Fr. artillerie de overgangspunten over den Yser voortdurend onder krachtig vuur hield. Geen geweer, geen gewonde raakte in handen van den vijand. De beweging werd zoo goed gemaskeerd en gedekt, dat de Verbondenen eerst laat bemerkten, dat de Duitsche legers zich van hen hadden losgemaakt

Het XXII^e Res. korps trachtte op 31 Oct. en op 1 Nov. nog zijn aanval op den O. oever van de rivier naar het Z. voort te zetten, om het bruggenhoofd van Dixmuiden te omvatten. Maar ook hier belemmerde het steeds hooger stijgende water spoedig de bewegingen en in den avond van 1 Nov. moesten ook deze troepen wijken voor het geweld van de natuur en den afmarsch achter den Yser beginnen. Deze had plaats in den nacht van 1/2 Nov. bij helder maanlicht en werd niet gestoord door den vijand, die, in hooge mate uitgeput, werkeloos bleef in zijne stellingen¹⁾. Dit nam niet weg, dat B. patrouilles reeds op 3 Nov. in Lombartzijde doordrongen, hetwelk 4 Nov. door 7 R. I. bezet werd. De Bn. bezetten het bruggenhoofd van Nieuwpoort opnieuw; dat hun eerste offensief Lombartzijde gold, bewijst, hoe zij zich de beteekenis der sluizen van Nieuwpoort volkomen bewust waren. De Ds. echter doorzagen den toestand in dit opzicht allerminst; anders zouden zij er wel tot het uiterste naar gestreefd hebben om zich, evenals te Dixmuiden, vlak langs den Yser te handhaven. Daar de Bn. Lombartzijde niet behouden konden, bleef het bruggenhoofd eng en het sluizencomplex, sleutelpunt der onderwaterzettingen, bedreigd²⁾. De eerste methodische aanval der Frn. alhier gold dan ook om begrijpelijke redenen verruiming van dit bruggenhoofd, vooral naar de zijde van St. Joris, tot betere beveiliging van de sluizen³⁾.

Weldra erkenden de Ds. officieel, hoe de verdediger, door het stellen van onderwaterzettingen, paal en perk gesteld had aan de mogelijkheid om verder door te dringen. 3 Nov. luidden de „Worte von Stein“: „De overstroming ten Z. van Nieuwpoort maakt alle militaire operatiën in dat gebied onmogelijk. De landerijen zijn voor langen tijd waardeloos gemaakt⁴⁾. Op sommige plaatsen staat het water meer dan manshoog.”

Na vóór het Yserfront bloedig hun hoofd gestooten te hebben, beproefden de Ds. nu onmiddellijk meer landinwaarts, in het hoogere terrein vóórwaarts van Yperen, om het vijandelijke front te doorbreken, den oorlog zijn bewegelijk karakter te hergeven, tot de

1) Der grosze Krieg. Aflevering IV. Vertaling van kapitein Scharroo, blz. 37 tot 39.

2) 1^e Goffic. Nieuport, blz. 5.

3) Zie blz. 543 en 557.

4) Zie ook Der grosze Krieg, blz. 20, waar duidelijk de spijt der Ds. blijkt over dit nieuwe, door den tegenstander aangewende strijdmiddel.

Kanaalhavens door te dringen en nog in 1914 op het W. operatietooneel tot een beslissing te komen, doch eveneens te vergeefs. De eerste slag bij Yperen kon op 14 Nov. als volkomen mislukt worden beschouwd. „Der Traum, den Westfeldzug im Jahre 1914 noch glücklich zu beënden, sank ins Grab” 1).

Op het Yserfront verloren de Frn. en Bn. op 10 Nov. door een verrassenden D. aanval het bruggenhoofd bij Dixmuiden; daardoor werden de Verbondenen hier geheel tot den W. Yseroever teruggedrongen. Dit verlies was niet zoo erg als dat van het andere bruggenhoofd, Nieuwpoort, zou geweest zijn, waarmede men volkomen het meesterschap over de onderwaterzettingen en over den stand van het grondwater achter het Yserfront zou verloren hebben.

Op den dag, waarop Dixmuiden verloren ging, dreef het XXIII^e Deutsche Res. Korps de Verbondenen meer Z. in het front Noordschoote—Bixschoote over de gekanaliseerde Yperlée terug. „Aangezien het inundatiegebied zich inmiddels naar het Z. tot in deze streek uitgebreid had, kon ook hier geen belangrijk gebruik worden gemaakt van het behaalde succes. . . . De sterke regenval van de Novemberdagen had een voortdurende stijging van het water ten gevolge. De troepen, die hieronder in hooge mate hadden geleden, moesten regelmatig afgelost worden” 2).

Door het voortdurend langzaam wassende water teruggedreven, moesten de Ds. zich verder op den W. Yseroever uit hun vooruitgeschoven posten terugtrekken; het inundeeren van het land werd door de Bn. voortgezet. Thans ving op en ter weerszijden van de Yseronderwaterzetting de z.g. „guerre de grenouilles” aan 3). Bij hun offensief, in de 2^e helft van Dec. 1914 naar de zijde van St. Joris ondernomen, stuitten de Frn. op „la première ligne de défense ennemie, inondée et en partie évacuée” 4). Dit offensief werd door de Frn. en Bn. vanuit het bruggenhoofd van Nieuwpoort ondernomen in aansluiting bij den algemeenen, door Generaal Joffre bevolen aanval. Behalve tot eenige verruiming van dit bruggenhoofd en daardoor betere bescherming van de sluzen te Nieuwpoort 5) leidde deze evenwel niet tot beteekenende uitkomsten, allerminst op het Yserfront, waar de verdediger, nu aanvaller geworden, zelf de bezwaren van het water begon te ondervinden 6). Weldra werd hier het zich ter plaatse handhaven en het krachtig blijven dekken van de door de Ds. zoo zeer begeerde objecten Duinkerken en Calais het hoogste doel.

1) Der grosze Krieg. Heft X, blz. 96.

2) Der grosze Krieg. Aflevering IV. Vertaling van kapitein Scharroo. Blz. 73 en 81/2. Zie ook Madelin, blz. 201 en 207.

3) le Goffic. Nieuport, blz. 21.

4) le Goffic. Nieuport, blz. 92.

5) Vergelijk hieromtrent blz. 539 en 557.

6) Zie hiervoor verder blz. 556/8.

„Bij het einde van 1914 bezaten de Ds. op den linker Yseroever nog slechts eenige luister- en waarnemingsposten, verloren in de onder water gezette vlakke” 1), n.l. eenig terrein beZ. de bocht van Tervaete, bij Stuyvekenskerke en het Château de Vicogne. Later, toen een meer stabiele toestand inzake den waterspiegel ingetreden was, hebben de Ds. zich op tal van plaatsen methodisch in het water vooruitgewerkt door zich te nestelen op vele droogblijvende plaatsen (eilandjes), meestal hofsteden, in de onderwaterzetting. Hunnerzijds deden de Bn. dit eveneens, zoodat vóórwaarts van de voorste doorgaande insluitingslijn des aanvallers (O. of W. Yserdijk) en van de hoofdweerstandslijn des verdedigers (spoordijk Dixmuiden—Nieuwpoort) tal van geïsoleerde, met infanterie en mitrailleurs bezette wachtposten (onregelmatige voorposten; soort veldwachten) ontstonden, welke aan de hoofdlinie een hooge mate van veiligheid schonken. „Wie wasserumhegte Festen stehē die zahlreichen Einzelgehöfte inmitten der schillernden Flut” 2). Soms zaten Ds. en Bn. aldus slechts 80 M. van elkaar af. „Il n'y a pas de tranchées continues, mais des petits postes isolés.” De verovering van deze posten op den vijand geschiedde meermalen door kleine ondernemingen te water met platboomde vaartuigen van uit de hoofdweerstandslijn. Steeg het peil der onderwaterzetting om de een of andere reden, dan werd men somtijds door het water uit zulk een post verdreven en was af en toe de tegenpartij bij weer dalenden stand de eerste om haar opnieuw te bezetten 3). Doorgaans werden deze wachtposten door kleine houten bruggetjes (passerelles) met de hoofdverdedigingslijn verbonden. Waar hofsteden tegen die lijn in de onderwaterzettingen gelegen waren, derhalve bastionvormig vóór deze vooruitsprongen, werden hare droogblijvende overresten ter verdediging ingericht voor infanterie en mitrailleurs; zij vormden dan zeer waardevolle caponnières ter flankering van de verdedigingslijn. Een belangwekkende beschrijving met zeer duidelijke afbeeldingen van een en ander geeft W. Breton in zijn voor ieder Nederlandsch officier hoogst belangrijk werkje: *Les caractéristiques du front belge*. Volkomen analoge inrichtingen laten zich denken op tal van plaatsen langs de hoofdverdedigingslijn der St. v. A. en van de N. H. W.; bij deze laatste b. v. langs de Vecht, waar een groot aantal langs den O. Vechtdijk gelegen hofsteden bij inundeeren droog blijven zal.

Voor de vooruitgeschoven posten, welke de Bn. en de Ds. bij

1) *L'action de l'armée belge*, blz. 86.

2) General-Leutnant Baron von Ardenne. *Die Schlacht am Kanal*, blz. 136. Vergelijk ook blz. 551 mijner studie.

3) Vergelijk blz. 552/3. Voor het groote offensief, waarbij het geheele, in de onderwaterzetting uitstekende schiereiland Merckem—Luyghem in het late najaar van 1917 door de Verbondenen op de Ds. vermeesterd werd, zie blz. 558.

het einde van den oorlog in de onderwaterzettingen bezet hielden, zie men Plaat 1, almede de z.g. Plans directeurs, door de Verbondenen uitgegeven.

VIII. VERDERE ONDERWATERZETTINGEN.

Men moet zich de Yser-onderwaterzetting niet denken als ééne, waartoe op één dag het bevel gegeven en welke op één wijze op één peil gesteld is. 21 Oct. begon men met het stellen van een partieele onderwaterzetting. De groote Yser-onderwaterzetting werd gesteld in twee tempo's op twee wél van elkaar te onderscheiden wijzen. Doch hierbij bleef het niet. Weldra maakten de Frn. het verlangen kenbaar om ook vóór en bovenwaarts van Dixmuiden onderwaterzettingen gesteld te zien. Daartoe werden de schuiven van den gekanaliseerden Yser te Nieuwpoort geopend (sluis No. 4) en stroomde het water toe. Een gunstige omstandigheid hierbij was, dat de Yser boven Dixmuiden op den rechter oever niet bedijkt was, op den linker oever, de zijde der Verbondenen wél; hier liep een provinciale weg over den dijk, welke nu als hoofdverdedigingslijn ingericht werd. De overvloedige regens van Oct. en Nov. 1914 hadden hier de weiden en beemden vanzelf reeds in echte moerassen herschapen. „De nombreuses autres inondations furent tendues par la suite au cours de ces quatre années de guerre et toutes ces „inondations de l'Yser" eurent leur raison d'être (inondation „de la Geleide" à Lombartzijde 1), inondation „du pont de pierre", également tendue par l'armée française; inondation „de Fintelle" 2), provenant des eaux de pluies accumulées en amont du barrage de Knocke, etc.)" 3).

Daar de Ds. na de vermeestering van Dixmuiden (10 Nov. 1914) elken nacht poogden om den Yser beneden die plaats over te komen, stelde Admiraal Ronarch, die daar commandeerde, 12 Nov. aan het B. A. H. voor om aldaar een partieele onderwaterzetting op den rechter Yseroever te stellen. Dit Hoofdkwartier keurde het plan „concernant l'extension de l'inondation à la rive est de l'Yser" goed en werkte het uit; er behoefde beN. paal 16 slechts één uitwateringsluisje vernield te worden. Een Fr. onderofficier stak bij nacht op enkele samengespijkerde planken met zijn dynamiet den Yser over en voerde de vernieling uit. „Une nouvelle inondation (de z.g. Beerst-bloot onderwaterzetting 4)) s'ajoutait à la précédente." Ook later deed Ronarch verschillende kleine onderwaterzettingen

1) De Geleide is een beek, welke W. langs Lombartzijde stroomt en zich in de voorhaven van Nieuwpoort (open Yser) uitstort.

2) Vergelijk blz. 525.

3) Kapitein Thys in *La Flandre libérale* van 4 Juli 1920.

4) *le Goffic*, Dixmude, blz. 216/7. *Steenstraete*, blz. 32/3 en 39/41. *L'infiltration se faisait lentement*. Zie ook *Ronarch*, blz. 135/6.

stellen of aftappen, waarvoor hij doorgaans het advies van de B. Genie inwon 1).

Uit de kaart van het slagveld van den Yser (Plaat 1) en uit die, gevoegd bij het artikel van Generaal Baron Greinde in het Bulletin belge blijkt, dat de onderwaterzettingen zich boven Dixmuiden ten slotte uitgestrekt hebben: vóór het front van de Yperlée en den gekanaliseerden Yser Steenstraete — fort Knocke — Dixmuiden in het algemeen tot aan den kunstweg Steenstraete—Kippe—Wouwen—Dixmuiden. Daar men hier te doen had met langs natuurlijken weg afwaterende landen, werd de overstroming er verkregen door het buiten hare oevers treden van de talrijke riviertjes, enz. De Kemmelbeek en de Yperlée b. v. dijen uit tot „de véritables rivières” 2). Van een scherpe begrenzing van de onderwaterzettingen — zooals in ons echte polderland — was geen sprake.

In het B. A. H. werd weldra een afzonderlijke dienst voor de onderwaterzettingen in het leven geroepen, terwijl in Aug. 1915 eene „compagnie de sapeurs pontonniers du génie” opgericht werd, die bij het stellen, uitbreiden, bijvullen of aftappen der onderwaterzettingen leiding gaf en de hoofdwerkzaamheden uitvoerde 3). In de Brig. Ronarch werd in elk regt. een „équipe de marins pontonniers” georganiseerd, belast met den dienst op de kanalen en het onderhoud van de 8 drijvende bruggen op het betrokken deel van het front. Toen die Brig. Nov. 1915 in het verband der Fr. marine terugkeerde, liet zij aan het front o. m. een compagnie pontonniers van 300 man achter 4).

In 1908 schreef ik ten aanzien van de verdediging van ons polderland, hoe hier „het water een machtig wapen vormt in de hand van hem, die het doeltreffend weet te gebruiken” 5). De waarheid hiervan openbaarde zich ook bij de Yserverdediging, want er ontstond nu geleidelijk „une guerre d'inondations” 3). Naarmate het den Ds. duidelijker werd, dat het hier verder hun hoofdopdracht worden zou om zich te handhaven in de veroverde stellingen, begonnen ook zij meer en meer gebruik te maken van het water als verdedigings- en aanvalsmiddel. Soms kwamen de Bn. en Frn. voor verrassingen te staan, waarbij zij zich zoo snel mogelijk moesten terugtrekken om niet te verdrinken. 8 Mrt. 1915 kwamen het evacuatiekanaal en dat van Plasschendaele (Nos. 1 en 2 van blz. 525), welke op korten afstand van en evenwijdig aan elkaar loopen, onverwachts op 1000 M. N.O. van het sluizencomplex van Nieuwpoort met elkaar in verbinding. Men schreef dit toe aan een list van de Ds. Daar beide kana-

1) Ronarch, blz. 208/9, 314, 316.

2) Ronarch, blz. 155.

3) Kapitein Thys, La Flandre libérale. 4 Juli 1920.

4) Ronarch, blz. 311 en 327/8.

5) Mavors. 1908, blz. 238.

len 1,65 M. in peil verschilden, ontstond dadelijk een hevige stroom, welke de bres weldra tot een breedte van 6 à 7, ten slotte zelfs tot 16 M. deed toenemen bij een diepte van 1,5 M. Men bracht nu beide wateren tijdelijk op gelijk peil om den stroom te beteugelen en deed daarna in de bres eene met afbraak van huizen gevulde schuit zinken. Het korten tijd later bezwijken van een der sluizen van het kanaal van Plasschendaale, waardoor de vloed hier tijdelijk toegang kreeg, bemoeilijkte het werk zeer. Het water stroomde, soms met een snelheid van 4 M. per sec., nu in deze, dan in gene richting door de bres; de oevers van het kanaal waren hierop niet berekend, het losse zand werd meegevoerd. Talrijke malen bezweek een deel van den gemaakten keerdam 1). „Une lutte de tous les instants mit ainsi constamment aux prises les deux adversaires.” Ook in dezen wateroorlog moesten de Ds. zich ten slotte gewonnen geven, dank zij de vindingrijkheid en de werkzaamheid van Bn. en Frn. 2).

Vanaf 1917, toen de En. de Bn. in het bruggenhoofd van Nieuwpoort vervangen hadden, hebben de Ds. verschillende onderwaterzettingen vóórwaarts van die plaats in het leven geroepen, zooals die van Vladsloo, die „de l'huître”, enz. Zij hadden mede ten doel de En. te beletten door te dringen in de richting van Oostende. Daar de Ds. niet meester waren van het sluizencomplex van Nieuwpoort, sleutelpunt voor het inundatiestelsel van de geheele streek, stelden zij de onderwaterzettingen doorgaans met behulp van hun zware artillerie, welke daartoe dijken en kaden stukschoot 3).

De B. onderwaterzettingen zijn, zooveel mogelijk op volledig peil, gehandhaafd tot 28 Sept. 1918, datum van den aanvang van den B. aanval en den D. terugtocht op dit frontgedeelte 4). Mede wegens den vervallen staat der zeesluizen te Nieuwpoort heeft het aftappen geruimen tijd geduurd.

IX. DROOGHOUDEN VAN HET B. ACHTERTERREIN. DROOGHOUDEN VAN DE D. INSLUITINGSLINIËN.

Voor het drooghouden van hun achterterrein verkeerden de Bn. onder ongunstige omstandigheden. In de voorste linie (tusschenlinie en bruggenhoofd Nieuwpoort) had men in den regel geen doorgaande, waterkeerende loopgraaf, doch geïsoleerde posten. Dit vormde een groot bezwaar. „D'une facon générale, le front est en fort mauvais état, et l'on patauge dans une eau stagnante en arrière des

1) Zeer belangwekkende mededeelingen omtrent deze „guerre d'inondations” doet Ronarch, blz. 239, 243, 246, 253, 256, 260/3, 300, 314, 316/8.

2) Breton. Front belge, blz. 19. Men zie daaromtrent voorts nog: Ronarch, blz. 205/7, 219/21, 253, 261.

3) Kapitein Thys. La Flandre libérale, 4 Juli 1920.

4) Bulletin belge, 1920/1, blz. 132.

tranchées qui ne sont d'ailleurs pas continues" 1). Dit laatste, hetwelk aan het Yserfront veelal regel was, althans in de bruggenhoofden, vormde een groot bezwaar; om er aan tegemoet te komen werd tegen den winter zelfs de aanleg van doorgaande betonborstweringen aanbevolen 2).

Het geheele achterterrein der hoofdverdedigingslijn (spoorwegdijk), tot VeurneAmbacht behorende, loosde te Nieuwpoort hoofdzakelijk langs de Noordvaartsluis (No. 5), welke tijdens het stellen van de onderwaterzettingen integendeel voor het inlaten van water gebezigd is. Daarbij werd dat terrein, door het sluiten van alle doorgangen in den spoordijk, gescheiden van zijn genoemd voornaamste loozingsmiddel. Nagenoeg als eenige loozingsweg bleef dus over de Oude Veurnesluis (No. 7) 3). Hierop loosde langs de Langeleed het terrein tusschen de duinen en de lijn der kanalen Duinkerken—Veurne—Nieuwpoort, alsmede, langs Koolhofvaart, Kruisvaart en Veurnekreek, ook VeurneAmbacht voor een klein gedeelte 4). Dezelfde belemmering, welke een snel stellen der onderwaterzettingen langs dezen weg tegengehouden had (syphon met 3 kleine openingen) 5) belette ook een voldoende afwatering van het uitgestrekte achterterrein.

Zelf hebben de Bn. den toestand voor zich in dit opzicht vererd, door het stellen van hunne onderwaterzettingen te beginnen langs den hier bedoelden, eenigen overgebleven loozingsweg van het achterterrein 6). Daarbij kwam nog, dat de sluizen bij Nieuwpoort, zoo nabij de betonschuilplaatsen in de kelders der stad, voortdurend onder het vuur der Ds. gelegen hebben 7); ook door den heen en weer gaanden strijd in de maanden Oct. t/m Dec. 1914 om het bruggenhoofd van Nieuwpoort leden zij veel; bovendien begonnen zij meer en meer het vuur der Ds. tot zich te trekken, naarmate deze beter tot het inzicht kwamen, welke waarde dit sleutelpunt van den waterstaatkundigen toestand der geheele landstreek bezat 8). Hoewel de door het vuur aangerichte schade aan de sluizen en hare omgeving steeds zoo goed mogelijk hersteld werd — zelfs door den aanleg van nieuwe pijlers in beton, waartusschen nieuwe schuiven! — kon het niet uitblijven, dat zij meer en meer in verval geraakten: „Evidemment, on y faisait dare-dare, la nuit, des réparations de fortune. Finalement, ce n'étaient plus

1) Ronarch, blz. 215/6; 218/9.

2) Ronarch, blz. 319/20.

3) Pacquot. *La Flandre libérale*, 4 Juni 1920. „Le rôle essentiel, que la Crique de Furnes a rempli au cours de la guerre, c'est l'évacuation des eaux de la région, alors occupée par nos troupes.”

4) Zie blz. 526.

5) Vergelijk blz. 537.

6) Zie blz. 532 tot 538.

7) le Goffic. Nieuport, blz. 49, 118 en 175; ook Dixmude, blz. 133.

8) Breton. *Front belge*, blz. 19.

que de grands blessés, des maçonneries éventrées et branlantes, des pierres de taille descellées, brisées, émiettées. Des brèches formidables étaient bouchées par des amoncellements de sacs de terre. Cent fois le canon ennemi démolit le système. Cent fois nos héroïques soldats le rétablirent. De part et d'autre, les assaillants et les défenseurs y mettaient un égal acharnement. N'était-ce pas ici la clef des inondations qui remontaient dans la vallée de l'Yser, bien au-delà de Dixmude, jusqu'à la frontière française, jusqu'au delà du Blanckaert et de Driegrachten?" 1).

De sluis van het Nieuw Bedelf (sluis No. 1) en de Veurnesluis (sluis No. 4; scheepvaartsluis) zijn weldra onbruikbaar geworden. De 4 overige sluisen van het groote complex en ook de afzonderlijk liggende sluis No. 7 zijn gedurende het geheele verloop van den oorlog gebruikt kunnen worden voor het in- en het uitlaten van water, natuurlijk steeds gebrekkiger. Een voordeel voor de Bn. was, dat de wateren, welke normaal onderscheidenlijk langs de sluisen No. 2, 3 en 5 afwaterden, met behulp van buizen en syphons met elkaar in verbinding gebracht konden worden, zoodat zij, zoo noodig, van elkaars loozingsmiddel als inlaatmiddel gebruik konden maken. Terecht prees Majoor Umé het stelsel van ten deele onderling verbonden afwateringskanalen en sluisen als „un merveilleux dispositif hydraulique, qui a permis de se livrer à toutes les combinaisons possibles”.

Naarmate het sluisencomplex ontredderd werd 2), onstond gevaar voor een doorbraak bij hoogen vloed, wat in het Ysergebied van zeer vérstrekkende gevolgen had kunnen worden. Daarom moesten alle te Nieuwpoort samenkomende vaarten en kanalen veiligheids-halve met dammen van zandzakken worden afgesloten; daardoor werd de loozing van het overtollige water hoe langer hoe moeilijker! „Barrages” zijn aangelegd, waarvoor men 100, 200 en 300 duizend zandzakken noodig had. In sommige dezer moesten inrichtingen gemaakt worden om het water in- of uit te laten. De zwaarste dam, n.l. die dwars door het kanaal Veurne—Nieuwpoort ter hoogte van de Langstraat aldaar, vereischte meer dan 1 miljoen zandzakken. Dit werk, 28 Jan. 1916 begonnen, werd, uitsluitend bij nacht, door 1000 man in 3 weken voltooid 3). Zoowel aan het herstellen der

1) La Flandre libérale van 17 Juni 1920. Beschrijving van de herstelling der sluisen.

2) 27 Febr. 1915 de sluis van den gekanaliseerden Yser zwaar beschadigd; „le canal se trouve pratiquement soumis aux marées” (R o n a r c h, blz. 234); 19 Mrt bij slecht weer een der vloeddeuren van de sluis van Plasschendaele door den vloed weggeslagen (252); zij wordt met schotbalken afgesloten, doch 30 Mei gaat een hooge vloed daar overheen (300); later werden hier weer automatisch werkende kleppen aangebracht (309). 5 Juni werden de schuiven in de sluis van den Ouden Yser vernield (302); 27 Juni het kanaal van Veurne door een 42 c.M. projectiel in verbinding gebracht met het open water (308). 10 Aug. werd die sluis onderloops; daarin werd eerst voorzien door gekoppelde vaartuigen, later door een dam van 1/2 miljoen zandzakken (304/5).

3) Breton. Front belge, blz. 19/20. Zie ook le Goffic. Nieuport, blz. 213/4.

sluizen als aan den aanleg der dammen van zandzakken werd elken nacht trouw geholpen door de infanterie in voorste lijn. Toch verkeerden zij bij het einde van 1918 door het Duitsche artillerievuur „dans un état déplorable; la situation était très difficile” 1).

Als laatste loozingswijze, echter volkomen afwijkende van de in vreedestijd gebruikelijke, kon het water W. van den spoorwegdijk — doch slechts voor een beperkt gedeelte — geloosd worden door kleine sluisjes en syphons, welke in en onder de Loovaart liggen; dat water werd dan gevoerd naar de Duinkerkervaart van Veurne naar Duinkerken en bij laatstgenoemde plaats op zee. Deze afvoer was echter eveneens gebrekkig, daar die vaart ten behoeve van den aanvoer voor de verdediging op een hoog peil gehouden worden moest (conform onze boezemwateren). Ook waren hare dijken niet zoo hoog als b. v. die langs het kanaal Veurne—Nieuwpoort en schijnen de Frn. daarom op deze buitenmodel waterloozing niet bijzonder gesteld geweest te zijn 2).

Door een en ander heeft men, vooral bij den hevigen regenval, welke 's winters in VeurneAmbacht heerscht 3), in het achterterrein veel overlast van het water gehad. Meermalen stonden de lage gedeelten hier onder; zoo b. v. het dal van den Yser tusschen Rousbrugge en fort Knokke 4). Einde Nov. 1914 op den toren te Loo klimmende, zag men de geheele streek ten Z. daarvan geïnuundeerd 5). Ook uit verschillende foto's van Breton (Caractéristiques du front belge) blijkt, dat er achter de voorste loopgraven bijna evenveel water stond als daarvóór. Hij spreekt van „l'armée belge en lutte perpétuelle, aussi contre les éléments et contre l'eau perfide qui, suintant du sol ingrat, rongé par la base les traveaux, sur lesquels s'acharnent constamment déjà les obus et les bombes” 6). Zie ook een foto „la route de Furnes à Ypres près de Westvleteren en Décembre 1915”, waar duidelijk blijkt, hoe toen ter weerszijden van dien in het achterterrein gelegen weg een formeele onderwaterzetting gesteld was 7). Op de reeds genoemde kaart van het slagveld van den Yser en die, behoorende bij het onderwaterzettingen artikel van Generaal Baron Greindl 8), wordt het achterterrein dan ook op vele plaatsen als dras aangegeven 9).

1) Majoor Umé. Vergelijk Ronarch. blz. 318/9 voor den reeds in den zomer van 1915 zoo moeilijken toestand.

2) Vergelijk in dit verband nog blz. 552, noot 7).

3) Zie blz. 538.

4) Zie de kaart van het slagveld van den Yser. Plaat I.

5) le Goffic. Steenstraete, blz. 103/4.

6) Breton. Front belge, blz. 15.

7) L'Yser et la côte belge (Michelin. 1920), blz. 7.

8) Zie blz. 523, noot.

9) Zie omtrent dit onderwerp ook Breton, t. a. p. blz. 17 tot 20. Daar zijn werkje onder den oorlog verscheen, geeft hij nopens „la maltrise de l'inondation”, waarbij het drooghouden van het achterterrein behandeld wordt, slechts belangrijke algemeene gegevens zonder nadere plaatselijke aanduiding.

Niet minder moeilijk dan voor de verdedigende Bn. was in dit lage, doorsneden, ten deele onderwatergezette terrein de toestand voor de aanvallende Duitschers. Ingenieur L a n n i n g e r, tevens reserve-luitenant der Pioniers, heeft hieromtrent voor ons zeer belangwekkende mededeelingen gedaan in een artikel „Der Kampf mit dem Wasser im Stellungskriege 1914 bis 1918” 1), waarvan vele technische bijzonderheden ook op onze lage polderterreinen van toepassing zijn. „Das Problem, wie das Wasser aus den Gräben der Gefechtsstellungen entfernt werden konnte, wurde zu einer Notwendigkeit, die unter allen Umständen gelöst werden musste. Menschliche Kraft und Handpumpen versagten. Die Heeresleitung entschloss sich zur Einführung elektrisch betriebener Entwässerungsanlagen.” Reeds 30 Dec. 1914 werden de eerste elektrische centrifugaalpomp in de loopgraven aan den Yser in werking gebracht. „Die Ueberzeugung, dasz man nur mit Hilfe elektrischer Entwässerung den sumpfigen Stellungen die notwendige Widerstandskraft geben konnte, brach sich schnell Bahn; bald waren die ganzen westflandrischen Schützengräben mit elektrischen Entwässerungsanlagen ausgerüstet.” Weldra werd in het natte jaargetijde (winter) per maand 1 miljoen M.³ water uit de loopgraven van West-Vlaanderen weggepompt 2). „Die rationell durchgeführte Entwässerung trug aber auch zur Gesunderhaltung und guten Schlagfertigkeit der Armee bei.” Het voor die ontwatering noodige werk werd meestal bij nacht of tijdens de ochtendschemering verricht 3). „Selbst inmitten des überschwemmten Gebietes konnte man vorgeschobene Feldwachtstellungen, die gänzlich voll Wasser und nicht mehr beziehbare waren, elektrisch entwässern, trotzdem dies oft unmöglich schien” 4).

X. VERDERE BIJZONDERHEDEN.

a. Diepte der onderwaterzettingen. Deze is, daar men met eenigszins golvend en hellend terrein te doen had, zeer verschillend geweest. Hiervóór was reeds sprake van 10 tot 30 c.M., gelijk aan de theoretische diepte 5). Majoor U m é noemde mij een gemiddelde van 50 à 60 c.M.; het terrein, doorsneden door een menigte vaarten en bezaaid met granaatrechters van 1,5 à 2 M.

1) Technik und Wehrmacht. 1919.

2) T. a. p. blz. 62/4.

3) T. a. p. blz. 144.

4) T. a. p. blz. 101.

5) Zie blz. 540. Een weinig diepe onderwaterzetting, waarbij de slooten aan het oog des vijands onttrokken zijn en desnoods hier en daar strooken land slechts dras komen te staan, verdient de voorkeur boven een diepe onderwaterzetting, op welke een aanvaller op den duur met platboomde vaartuigen verschijnen zal. De waarde als hindernis eener onderwaterzetting kan, behalve door de slooten, nog worden verhoogd door het ontzoden of het omploegen van een strook land op korten afstand vóór en evenwijdig aan de hoofdverdedigingslijn.

diepte, was volkomen onbegaanbaar. Midden tusschen Dixmuiden en Nieuwpoort, bij Pervyse, heeft men den spoordijk moeten opheugen om dezen waterkeerend te houden, ofschoon hij er ongeveer 1,2 M. boven het omliggend terrein ligt; meer op de vleugels, waar hij ongeveer 2,5 M. boven het terrein lag, bleef hij meer dan één M. boven water 1). Generaal P o n t u s spreekt van 1 à 2 M. diepte 2); groote wegen stonden meermalen onder 3), wilgen tot hun kruin in het water 4). Toch bleven platboomde vaartuigen, waarmede kleine ondernemingen te water uitgevoerd werden, meermalen aan de randen of op hoogere ruggen in het gras of in den modder steken 5). Peil en omvang eener onderwaterzetting bleven ook niet steeds dezelfde: aan- of afvoer van water, regenval of verdamping, op- of afwaaiing oefenden daarop invloed uit, soms dermate, dat men door het water verdreven werd. I e G o f f i c spreekt dan ook nopens „les caprices de l'inondation” en van „remontées subites de l'eau” 6).

Ingewikkelde maatregelen waren dan ook meermalen noodig om de onderwaterzettingen op peil te houden. „Certains hivers la situation fut véritablement critique à ce sujet . . . L'éclusier K e m p , de Furnes, qui n'a pas quitté un seul jour son service malgré les plus violents bombardements, nous a, en tout ceci, apporté son concours dévoué et son nom doit être cité parmi ceux qui ont rendu le plus de services au pays” 7).

Waar geen water stond, was de bodem niettemin dermate van water verzadigd, dat men geen 25 of 30 c.M. ingraven kon 8). Alle werken aan het Yserfront zijn dan ook in ophooging uitgevoerd, voor een belangrijk deel met behulp van zandzakken, waarvan men er tientallen millioenen gebezigd heeft, alleen reeds voor de gevechtsdekkingen en verdere loopgraven 9).

b. Ondernemingen te water. Een karakteristiek van de oorlogvoering aan den Yser was, dat men ter weerszijden verschillende in de onderwaterzettingen gelegen droogblijvende hoeven met hare omgeving bezette 10); doorgaans geschiedde dit aanvankelijk

1) Zie de foto van Bulletin belge. 1920, blz. 133. Vrij diepe onderwaterzetting; de spoorwegheg nagenoeg geheel onder water; toch steekt de spoordijk nog zeer boven water uit.

2) General-Major R. Pontus. Les derniers jours de Dixmude, blz. 97.

3) Technik und Wehrmacht. 1919. Foto op blz. 63.

4) L'Yser et la côte belge, blz. 15.

5) I e G o f f i c. Saint Georges et Nieuport, blz. 27/8.

6) T. a. p. blz. 134.

7) Kapitein Thys in La Flandre libérale van 4 Juli 1920. Dat hij Kempe in dit verband noemt, wijst er ook wel op, dat het overtollige water uit het achterterrein geloosd werd via het kanaal Veurne—Duinkerken.

8) I e G o f f i c. Nieuport, blz. 65, 216 en 230.

9) Breton. Front belge, blz. 19 e. v. Zie ook vele der foto's.

10) Zie blz. 544.

met behulp van platboomde vaartuigen 1). Toen de Bn. tijdens den aanvang van den Yserstrijd vernamen, dat te Oostende (voor bezetting der kust) een groot aantal Duitsche matrozen uit Hamburg en Bremen aangekomen was, bracht men dit eerst in verband met nachtelijke ondernemingen des vijands in kleine platboomde vaartuigen over de onderwaterzettingen 2).

De methodische uitval der Frn. in de richting van St. Joris (Dec. 1914) 3) is begeleid door een slecht voorbereide, met daartoe niet geëigende noch ingerichte vaartuigen ondernomen uitval te water over den gekanaliseerden Yser, welke dan ook volkomen mislukt is 4). Ook platboomde vaartuigen namen over de onderwaterzetting aan deze handeling deel; zij liepen meermalen aan den grond 5). In Juni 1915 traden de Fransche mariniers met hun „1^{re} batterie des canonnières fluviales” op de breedere wateren in de Yserstreek op. Uit de bewapening van deze z.g. kanonneerbooten — één kanon van 14 c.M., twee van 4,7 c.M. en twee mitrailleurs — valt af te leiden, dat men hier te doen had met een soort gewapende uitleggers, welke in ons land reeds vóór jaren weinig praktisch gebleken waren. Ook in den werkelijken oorlog hebben zij niet voldaan 6).

Een activiteit van beteekenis te water heeft geen van beide partijen aan den dag gelegd.

c. Schade aan de landerijen door zout water. De onderwaterzettingen tusschen Dixmuiden en Nieuwpoort zijn bijna uitsluitend gesteld door het inlaten van zeewater. Hoogerop, tusschen Steenstraete en Dixmuiden, werden zij gesteld door de afstroming van zoet water van riviertjes en beken te beletten, of werd die afstroming vanzelf tegengegaan door de hoogere waterstanden meer benedenwaarts 7). Tusschen Dixmuiden en Nieuwpoort had men dan ook groote last van het phosphoresceeren van het inundatiewater, hetgeen schadelijk was voor de geheimhouding bij het uitvoeren van kleine, verrassende ondernemingen te water 8).

Ruim 2 jaar na het droogleggen van het land bood dit nog een zeer troosteloozen aanblik. Slechts riet en z.g. wollegras groeiden er. Het valt voorloopig echter moeilijk vast te stellen, wat een gevolg is van den langen duur der onderwaterzettingen, wat aan den

1) Belangwekkende voorbeelden hiervan (ondernemingen uit den kleinen oorlog) bij le Goffic. Nieuport, blz. 29, 109/10, 134, 150 en 191.

2) le Goffic. Nieuport, blz. 6.

3) Vergelijk blz. 557.

4) le Goffic. Nieuport, blz. 17 e. v.

5) Ronarch, blz. 184.

6) Zie omtrent bedoelde kanonneerbooten: le Goffic. Nieuport, blz. 209/11 ook de noot.

7) Vergelijk blz. 531 en 546.

8) le Goffic. Nieuport, blz. 134. Zie ook blz. 219: „L'Yser est toujours phosphorescent. C'est magnifique: les cascades des écluses éclairent dans la nuit noire.”

invloed van het zoute water te wijten is en wat een gevolg is van de gevormde trechtervelden.

d. Bevriezen der onderwaterzettingen. Ondernemingen bij vorst. De meeste winters der oorlogsjaren waren buitengewoon slap. Waar de onderwaterzettingen met zout water gesteld zijn, hield dit het bevrozen eenigermate tegen. Bevroor het water niettemin, dan werd het ijsvlak door artillerievuur vernield, terwijl men tevens zeewater onder het ijs inliet, om z.g. met het water te spelen en het draagvlak door het opkomende water stuk te persen. Stroom van beteekenis kon men niet op de onderwaterzettingen brengen.

In Jan. en Febr. 1917 vroom het buitengewoon hard; alle onderwaterzettingen van het Ysergebied zijn toen begaanbaar geweest voor troepen, zelfs voor licht geschut. Toch leest men nergens van ondernemingen der Ds. over het ijs. Zij waren hier niet bezielde met den offensieven geest van Luxemburg vóór onze Waterlinie in 1672, die — nadat hij zes maanden te Utrecht had zitten hunkeren naar de vorst om iets tegen Holland te ondernemen, en zich daartoe reeds een bruggenhoofd Woerden—Montfoort—IJsselstein in die richting gevormd had — einde Dec. onmiddellijk bij het bevrozen der onderwaterzettingen zijn bekenden tocht over het ijs ondernam naar Zwammerdam en Bodegraven, aanvankelijk op Leiden en 's Gravenhage gericht. Begin 1917 was het psychologisch oogenblik voor den aanval voor de Ds. hier reeds voorbij: ook zij waren tevreden, dat zij achter een volkomen open ijsvlakte zaten en konden houden, wat zij bezaten. Een inwoner der streek zeide mij: „Eenmaal heeft een voorpost van de Ds. getracht om van Merckem naar Driegrachten en Steenstraete te gaan over de bevroren, overstroomde broeken (weiden). Hij werd tot den laatsten man wegge-maaid door de mitrailleurs.”

e. Stukschieten van dijken en kaden. Vooral in den laatsten tijd, nu de uitwerking van het geschut zoozeer toegenomen is, en er munitievoorraden verbruikt worden als nimmer te voren, is meermalen beweerd, dat daardoor aan de verdediging van onze polderonderwaterzettingen schier onoverkomelijke bezwaren in den weg gelegd worden, daar een vijand met zijn zware artillerie de waterkeerende, dikwerf slappe en smalle dijken en kaden stukschieten zal, waardoor het terrein des verdedigers onderloopt. Vooral kapitein Scharroo heeft op dit gevaar de aandacht gevestigd; hij beval daarom aan om in eenigszins hellend terrein aanvankelijk vóór de onderwaterzetting te gaan zitten 1) en eischte voorts, in verband

1) Men heeft bij de vóórverdediging van den Yser door de Belgen gezien, hoe kort dit soms duren kan (van 18 tot en met 19 Oct.): reeds in den avond van den eersten aanvalsdag (18 Oct.) stond de strategische voorhoede, het IIIe Res. Korps, op verschillende plaatsen nog slechts 1 à 2 K.M. van den Yser.

met het gevaar voor onderloopen der stelling, den aanleg van twee of meer lage inundatiekeeringen vóór de eigenlijke weerstandslijn 1). Naar mijn gevoelen wordt dit gevaar voor onze verdediging wel eenigszins te zwaar geteld. De verdediger zal er natuurlijk rekening mede moeten houden en zijn tegenmaatregelen treffen: groote waakzaamheid in de voorste lijn der waterkeerende kaden, enz., derhalve, een vrij dichte bezetting met kleine wachten; groote werkzaamheid; arbeiderscompagnieën (dijksleger) achter verschillende deelen van het front; aldaar ook groote gronddepots (in zandzakken), liefst drijvende, zoodanig, dat men, bij het ontstaan van bressen, zoo mogelijk één of meer schuiten daarin kan laten zinken om het grootste gat te dichten. In dit verband zij verwezen naar blz. 546/7 van mijn artikel, waar ervaringen terzake uit *Ronarch* aangehaald werden.

Bij de Yserverdediging had men niet te doen met een polderinundatie, door vele slappe kaden begrensd en in kommen verdeeld, doch in het centrum met één doorgaand watervlak. Aan de eigen zijde werd het begrensd door den zwaren spoorwegdijk Dixmuiden—Nieuwpoort, welke 8 M. breed was en 1,2 à 2,5 M. boven het terreinpeil lag, hoogerop door den W. dijk van den Yser, welke vrij hoog lag en, als provinciale weg ingericht, tevens zwaar 2). Hadden de Ds. dezen laatsten dijk doorgeschoten, dan zou de onderwaterzetting naar het B. achterterrein tot aan het kanaal Loo—Veurne—Nieuwpoort afgelooopen zijn. Dit ware begunstigd, doordien het achterterrein van den spoorwegdijk (VeurneAmbacht 2,54 M. + B. P.) gemiddeld lager ligt dan het vóórterrein, voor zoover dit het Wouwen—Merckem Wateringue betreft (3,25 M. + B. P.). Het inundatiepeil in dit laatste zal allicht 3,75 M. + B. P. bedragen hebben, terwijl in VeurneAmbacht vele landerijen reeds bij een peil van 2,75 M. + B. P. onder staan. De Ds. hebben geen opzettelijke pogingen aangewend om bedoelde waterkeering stuk te schieten; kleine bressen en ontstane kwellen zijn gemakkelijk door de Bn. en Frn. gedicht; zoo o. a. 3 kwellen, 12 Nov. 1914 ontstaan in den weg van Oostkerke naar den Yser, welke toen de linkervleugel van het bruggenhoofd Dixmuiden uitmaakte 3).

f. Het leven in en achter de inundatielinie. Bij de Yserverdediging zijn duidelijk aan het licht getreden de buitengewone bezwaren, waarmede beide partijen bij den strijd om een polder-onderwaterzetting te kampen hebben, de bijzondere ontberingen, waaraan de troepen bloot staan. Ook bleek daar zijn onbewegelijk karakter; hij wordt teruggebracht tot „langzame vorderingen of tegenslagen” 4), doorgaans het gevolg van ondernemingen uit

1) Krijgswetenschap. 1917/8, blz. 175/9; zie ook, wat door mij daartegen aangevoerd is t. a. p. blz. 192.

2) Zie blz. 545.

3) *Ronarch*, blz. 135.

4) *La campagne de l'armée belge*, blz. 84.

den kleinen oorlog. Overigens staan beide partijen, door gemis aan bedrijvigheid, bloot aan eene doodelijke verveling 1). Het neerdrukende hiervan grijpt het moreel der troepen temeer aan, waar dit laatste mede wordt aangetast door den slikkerigen bodem, het vochtige klimaat, het trieste, eentonige landschap, de dampige atmosfeer 2). „Mais est-ce la guerre que cette stagnation perpétuelle, ce piétinement sur place qui peut durer indéfiniment et où des jours, des semaines passent quelquefois sans qu'il y ait rien du tout, pas un coup de fusil, pas une alerte, rien!" . . . 3). „Avec la chaleur, voici des émanations pestilentiëles qui commencent à monter de l'immense fosse bourbeuse où flottent tant de vieux morts. Par vent d'est, les bouffées roulent jusqu'à Oost-Dunkerque, à Coxyde; elles vous poursuivent au fond des cantonnements" 4). Wegens de geheel onvoldoende afwatering van het achterterrein leefde men des winters in voortdurenden strijd met de modder 5). Ronarch in het bijzonder klaagt daarover herhaalde malen. Grimaudy zegt, dat er einde Oct. 1914 in het aanvalsterrein minstens 3 voet slik stond. „Ça faisait une glue au pied de l'invasion. Le pays la tirait par les pieds, semblait la sucer à lui, sous un linceul mouvant de boue. Le pays pesait tout son poids aux bottes de l'envahisseur. Les Allemands qui purent échapper à cette étreinte, reculèrent ou se rendirent" 6).

Toen de Brig. Fr. mariniers eindelijk de Yserstreek zou gaan verlaten, betreurden slechts enkele ouderen het „de quitter pour toujours ce grand pays insipide, plus semblable à un théorème agraire qu'à une campagne naturelle et qui, entre ses routes droites et ses digues rectilignes, retournait à la sauvagerie primitive et au marécage sans perdre son aspect linéaire. Le commun des hommes, las d'une stagnation, dont personne ne voyait plus la fin, étaient avides d'un changement quel qu'il fût" 7). Volkomen terecht wees de latere Generaal Plantenga reeds in 1885 in zijn meesterlijke voordracht in Krijgswetenschap „Over den aard, strekking en eischen van den oorlog in het polderland" op de hooge eischen, welke de polderoorlog aan het moreel en het intellect der lagere aanvoerders, ook aan het moreel en het intrinsiek gehalte der troepen stelt 8).

g. De onderwaterzettingen een hinderpaal voor den tegenaanval. Zoodra het grootste gevaar voor de Verbondenen aan den Yser voorbij was en zij aan den tegenaanval begonnen te denken, deed zich het gewone verschijnsel voor: de

1) Zie b. v. Le Goffic. Nieuport, blz. 206.

2) Vergelijk Mavors. 1916, blz. 293/5; 385/7; 393/7. Geheel conform onze ervaringen 1672/3 achter de Oude Hollandsche Waterlinie en in Friesland.

3) Le Goffic. Nieuport, blz. 227.

4) T. a. p. blz. 224.

5) Zie blz. 547 tot 551.

6) Six mois de guerre en Belgique, blz. 308.

7) Nieuport, blz. 251. Zie ook de karakteristieke schets bij Grimaudy. Blz. 311

8) Krijgswetenschap. 1884/5, blz. 442 ot 446.

onderwaterzettingen werden hun hinderlijk. Kenschetsend schreef men later: „De onderwaterzetting heeft de B. linie gered. Zij heeft den aanval der Ds., een aanval als van een dollen stier, gestuit, maar zij heeft ons gevechtsfront verkleind. In den beginne was dit winst. Waar onze bondgenooten nog niet in genoegzamen getale aanwezig waren, nam het water plotseling hun plaats in. Ook nu bewijst de onderwaterzetting uitmuntende diensten, maar de keerzijde is, dat ze ons belemmert in een voorwaartsche beweging . . . genoeg zij, dat deze bij Nieuwpoort mogelijk is.” Tegelijkertijd ontstond echter de drang om, waar de Ds. terugweken, ook van uit de tusschenlinie uit te breken. De Bn. beproefden aanvallende bewegingen in de richtingen van St. Joris, Schoorbakke en Tervaeete, „welke zonder gevolgen bleven, daar men de vijandelijke stellingen moest naderen door de nauwe toegangswegen, welke er in de onderwaterzettingen droog bleven” 1). Deze bezwaren bij het uitvoeren van offensieven in front over de droog blijvende strooken hebben de Frn. en Bn. aan den lijve ondervonden bij hun geslaagde poging van 15 tot 29 Dec. 1914 om zich methodisch van uit het bruggenhoofd Nieuwpoort vooruit te werken, ten einde dit naar de zijde van Lombartzijde en St. Joris uit te breiden en aldus de sluizen van Nieuwpoort beter te dekken. Deze aanval, bijna uitsluitend langs de wegen ondernomen, omdat de rest van het terrein onbegaanbaar was, kwam dan ook weldra tot staan 2).

Na den winter 1914/5 droomde men in B. van een grootscheepschen aanval der Verbondenen, of nam althans daarvan de houding aan: „Nu het oogenblik nadert, waarop de Bondgenooten en de Bn. tot een offensief zullen overgaan, wordt de onderwaterzetting, welke tijdens de verdediging zulke goede diensten bewees, tot een nadeel voor hen, die haar tot stand brachten en reeds eenige weken geleden werden voorbereidende maatregelen getroffen om het geïndeerde gebied weder droog te leggen.” Vermoedelijk moet in dit bericht een poging gezien worden om de Ds. te intimideeren en aanzienlijke krachten aan den Yser te binden. Wel liepen vóór het bruggenhoofd Nieuwpoort reeds einde Febr. 1915 verschillende terreinen weer droog, wat tot in Juli doorging 3), doch een strategisch offensief bleef volkomen achterwege. In den herfst van 1917 namen B. troepen deel aan het groote Vlaanderen-offensief der Verbondenen, dat 15 Juli aangevangen was. Na een hevige art. beschieting namen Fr.-B. strijdkrachten 25 Oct. onder Generaal Anthoine het bruggenhoofd Driegrachten, hetwelk de Ds. 3 jaar als vooruit-

1) L'action de l'armée belge, blz. 85.

2) Deze voor ons zeer leerzame methodische aanval over een kalen weg in de onderwaterzetting vindt men volledig beschreven bij le Goffic. Nieuport, blz. 17 tot 71; zie ook blz. 146/8 en 150/1. Men vindt in dat werk ook een schetskaart van dat bruggenhoofd. Vergelijk ook Ronarch, blz. 182 en 190.

3) Ronarch, blz. 233, 242, 266, 318.

geschoven post bezet gehouden hadden. Het terrein stond reeds lang te voren ter weerszijden van de stelling volkomen onder water en was buitengewoon sterk gemaakt, zoodat de Ds. hun positie onneembaar achtten. Het bruggenhoofd viel nu als een vormlooze massa van modder, beton en ijzer den Frn. en Bn. in handen; evenzoo het werk „de l'Ecluzette” ten N. en een overeenkomstig werk ten Z. (2 bastions). Daarna namen zij in tweeden aanloop het groote, daarachter gelegen, in de onderwaterzetting droog blijvende schiereiland Merckem—Luyghem—Vijfhuizen, tusschen de bassins van Steenebeek en Meer Blanckaert eenerzijds, Martje Vaart en Yperlékanaal anderzijds gelegen 1). 27 Oct. bezette een B. detachement, na de onderwaterzetting doorschreden te hebben, Luyghem en verlangde aldus de reeds te voren door het 1^e Fr. en het E. leger gemaakte veroveringen op den linkervleugel 2). Het moreel succes was aan de Verbondenen, de terreinwinst overigens klein, op het groote geheel beschouwd. Overigens maakten de Ds. zich hier geen groote zorg: „Nördlich Dixmuiden bis Nieuport dehnt sich das Ueberschwemmungsgebiet aus, das für Unternehmungen nicht im Frage kommen konnte 3). 17 Apr. 1918 trachtten de Ds. te vergeefs om het op dit schiereiland gelegen dorp Kippe te hernemen 4).

Toen de D. terugtocht in het najaar 1918 begon, werd voor het offensief der Verbondenen een „groupe d'armées des Flandres” ingesteld onder Koning Albert van België (6^e Fr., 2^e Eng. en het B. leger). Terwijl er alle termen bestonden om bij dezen strategischen aanval den uitersten linkervleugel, die den grootsten boog te doorloopen hebben zou, vóór te nemen, openbaarde dit offensief zich het eerst ten N. en ten O. van Yperen (28 Sept. inname van de 1^e en 2^e D. linies). Eerst 16 Oct., derhalve ruim 2 weken later, braken de op den uitersten linkervleugel opgestelde B. Divn. vanuit hun front Dixmuiden—Nieuwpoort uit. Men ging daarbij uit van de eilandjes, welke de Bn. te midden van het onmetelijke inundatievlak bezet hielden, maakte zich meester van de overeenkomstig gelegen D. voorposten en overschreed den Yser met behulp van loopbruggen, welke door de onderwaterzettingen gedragen waren 5). Deze vertraging bij den vleugel, die vóór had moeten zijn, is ongetwijfeld voor een groot deel toe te schrijven aan de hinderpalen, welke de onderwaterzettingen een offensief in front in den weg leggen.

1) Dit schiereiland komt zeer duidelijk uit op het z.g. „Plan directeur”, blad Dixmuiden, van 28 Sept. 1918.

2) Generaal Pontus, blz. 115/6. Zie ook Illustration 12 Jan. 1918 (Breton).

3) Kolonel Immanuel. Militär Wochenblatt. 1917. No. 59. Wij spaticeeren. Operatiën uitgesloten.

4) Illustration. 11 Mei 1918.

5) l'Yser et la côte belge, blz. 22. Pontus, blz. 123/5.

XI. SLOTBESCHOUWINGEN.

1^o. De Ds. hebben door het inzetten van hun pas gevormde IV^e Leger gehoopt om in Oct. en Nov. 1914 aan den Yser, daarna bij Yperen nog vóór het einde des jaars de beslissing te verkrijgen. Door het water leden zij aan den Yser ten slotte een gevoelig echec 1). Zij erkennen dit zelf. Het D. Stafwerk noemt de aan het D. IV^e Leger aan den Yser ten deel gevallen opdracht „oneindig zwaar”, en voegt daaraan toe: „Dennoch wäre sie vielleicht gelöst worden, wenn die Belgier nicht in den Zeiten der höchsten Not durch das zu Hilfe gerufene Meer den deutschen Ansturm ins Stocken gebracht hätten” 2). Het zijn, behalve de wilskracht en bekwaamheid der B. legerleiding, de moed en het volhardingsvermogen der troepen, inzonderheid de onderwaterzettingen geweest, welke de Bn. op het allerkritiekste oogenblik van den strijd gered hebben, toen de Ds. gereed stonden den uitgeputten verdediger den genadestoot toe te brengen om daarna hun hand uit te strekken naar de zoo lang begeerde objecten Duinkerken en Calais. Aldus werd het leger der Verbondenen behoed voor een ramp. Terwijl Luik, Namen, Maubeuge en Antwerpen, op welke torenhoog gebouwd was, alle binnen weinige dagen vielen, murw geschoten door de zware D. artillerie, heeft het zeer verzwakte B. leger het in de Yser-waterlinie met haar lage loopgraven onbepaald lang uitgehouden, niettegenstaande het den verdediger hier aanvankelijk nagenoeg volkomen aan zwaar geschut ontbrak en zijn veld-artillerie voor meer dan de helft buiten gevecht gesteld was. Het B. leger onttrok zich, dank zij polderland en onderwaterzettingen, aan de wapenwerking der Ds. in gelijken geest als Prins Willem III zich medio Juni 1672 achter de (Oude) Hollandsche Waterlinie opborg.

Dat de ervaring, in 1914 door de Bn. na eenige oorlogsmaanden opgedaan, er echter niet toe leiden mag om, ook voor de eerste oorlogsweken, uitsluitend op te improviseeren waterlinies te rekenen en ons geheele vestingstelsel prijs te geven, is door mij betoogd in Krijgswetenschap, 1920/1, blz. 444/5.

2^o. Zeer opmerkelijk is het, hoe het eerste plan tot het stellen van een onderwaterzetting uitgegaan is van E. legerautoriteiten. Ook hebben zij, en zij alleen — hoewel in een vreemd land optredende — zich voor adviezen en samenwerking onmiddellijk gewend tot the right man on the right place: den hoofdsluiswachter te Nieuwpoort.

3^o. Toen het dringend noodig werd de groote Yser-onderwaterzetting vóór den spoordijk in het leven te roepen, is de B. Generale

1) Vergelijk blz. 540/3. Conform L'Yser et la côte belge, blz. 7.

2) Der grosze Krieg. Heft X, blz. 29.

Staf via de Genie slechts te rade gegaan met den volkomen ondeskundigen „garde-watingue” K o g g h e uit Veurne, wiens plan aanvankelijk gevolgd is. Dit plan en de uitkomsten, welke het schonk, bewijzen de ondeskundigheid van den geestelijken vader, want :

a. had de inlaatsluis (No. 7) een beperkt vermogen ;
b. bezat het toeleidingskanaal, waarlangs het binnengelaten water op de onder water te zetten terreinen gevoerd worden moest, als voornaamste vernauwing de beruchte syphon met een bruikbaar profiel van $3 \times 1,2 \times 1,2 = 4,32 \text{ M}^2$. De later gebezigde Noordvaartsuis (No. 5) had er een van $8 \times 3,5 \times 2 = 56 \text{ M}^2$. of 13 maal meer ;

c. liep de vloed in de achterhaven bij sluis No. 5 door opstuwung hooger op dan bij sluis No. 7 aan de vóórhaven, waar de vloedgolf slechts langs streek (max. verschil 30 c.M.). Bij eerstgenoemde sluis kwamen geregeld vloedstanden voor, welke 3 à 3,5 M. hooger waren dan de binnenwaterstand. Deze hooge vloedstanden konden bovendien niet geduld worden op de Oude Veurnekreek, daar het B. achterterrein beW. die kreek (het z.g. Zelte) dan ondergelopen zou zijn 1) ;

d. bracht de gevolgde wijze van stellen het inundatiewater aanvankelijk achter de gekozen waterkeering. Dit maakte, dat het water een omslachtigen omweg volgde, terwijl vooraf de aanleg van een 250 M. langen dijk 2) en het aanbrengen van een verhooging langs de W. kade van de Oude Veurnevaart noodig waren ; beide voorbereidende maatregelen waren overbodig bij de later gevolgde wijze van stellen. Het hier aangevoerde nadeel woog te zwaarder, daar het stellen der onderwaterzetting vooral wegens de feiten *a*, *b* en *d* slechts langzaam zou kunnen plaats vinden ;

e. de gebezigde aanvoerweg voor inundatiewater was de eenige, welke wegens het dichten van alle doorlaten in den spoordijk nog voor afwatering van het achterterrein ten dienste stond. Door juist dezen eenigen beperkten loozingsweg tot aanvoerweg te bestemmen, werd die loozing reeds dadelijk volkomen stopgezet.

Eerst op het allerlaatste oogenblik, toen de methode-K o g g h e niet tot de gewenschte uitkomst leidde en het „terriblement urgent” 3) geworden was om de Noordvaartsuis open te zetten, heeft men dien weg van groot vermogen, welke recht naar het doel leiden moest, bewandeld. Hiervóór werd vermeld, op welke wijze de B. Genie later deze opvolging van feiten verdedigd heeft 1).

Uit het feit, dat de ten slotte 29 Oct. 's avonds gevolgde, meest afdoende en voor de hand liggende wijze van stellen (Noordvaartsuis) reeds 28 Oct. 's avonds een begin van uitvoering gekregen

1) Vergelijk blz. 537.

2) Zie blz. 535.

3) Kapitein Thys in La Flandre libérale van 4 Juli 1920.

had, doch toen door het B. A. H. weer afgelast is, heeft majoor Umé deze slotsom getrokken: „Ce fait prouve que le commandement s'est volontairement privé de ce moyen d'inondation et qu'il n'a consenti à l'utilisation que lorsque les circonstances militaires l'y ont obligé" 1). Dit moge waar zijn, evenals het feit, dat de Noordvaartsluis, met welke ten slotte gewerkt is, tijdelijk in het „niemandsland" en daardoor minder veilig lag dan de Oude Veurnesluis, zulks neemt niet weg, dat kapitein Borlon en schipper Geeraert er reeds mede aan het werken waren; toen ten slotte den volgenden nacht officieel de Noordvaartsluis als inlaatmiddel gebezigd werd, geschiedde zulks „dans le calme le plus absolu" 2).

4^o. De B. militaire autoriteiten hebben den eenigen achtergebleven burgerdeskundige Dingens volkomen onbenut gelaten. Verklaarbaar is het, dat bedoelde autoriteiten, die de Yserverdediging in tijd van vrede nimmer bestudeerd hadden 3), in de verwarring van het oogenblik niet onmiddellijk den juisten weg hebben kunnen vinden in een zóó samengesteld stelsel van waterwegen en waterafvoer, doch onbegrijpelijk is het, dat zij geenerlei gebruik gemaakt hebben van dien deskundige. Volkomen terecht schreef de Heer G. Pacquot: „Le véritable éclusier eût pu rendre d'immenses services à son pays et lui épargner des milliers d'existences dans la seconde quinzaine d'octobre 1914, si nos autorités militaires avaient songé à utiliser sa compétence unique 4) . . . Les militaires belges le chassèrent de son poste. Evidemment, ils le firent inconsciemment. Ce fut un véritable malheur, car Dingens était l'homme de la situation . . . Il est indéniable que les écluses ont été manœuvrées tardivement après une série d'hésitations malheureuses, par des moyens de fortune" 5). Dit laatste wordt thans van officieele zijde erkend; Generaal Baron Greindl sprak van „quelques erreurs et tâtonnements", gevolgen van het niet bekend zijn van het B. leger met de waterstaatkundige gesteldheid van de Yserstreek 6). Later heeft Commandant Jamotte, die in het B. A. H. belast was met de leiding van den dienst der onderwaterzettingen, zich de medewerking verzekerd, behalve van den reeds genoemden hoofdsluiswachter Kempe te Veurne, ook van den ingenieur van den Waterstaat Humblet te Nieuwpoort, die blijkbaar naar zijn post teruggekeerd is. Din-

1) La Flandre libérale, 26 Juni 1920.

2) Zie blz. 539.

3) Vergelijk blz. 565.

4) Later heeft men getracht, dit zooveel mogelijk goed te maken. Na den oorlog is Dingens, die voornemens was zich bij zijn zoon te Gent te vestigen, van de zijde van den Waterstaat aangezocht om, ofschoon hij den leeftijd overschreden had, voorloopig nog in dienst te blijven en zich weer te Nieuwpoort te vestigen om daar van advies te dienen bij den wederopbouw der sluizen. Dit is geschied.

5) Flandre libérale, 4, 5 en 10 Juni 1920.

6) Bulletin belge, 1920/1, blz. 26.

gens bleef onbenut, hoewel men op de hoogte was van zijn verblijf achter het front te Coxyde.

Toestanden zooals zij zich in dit opzicht in 1914 in het B. A. H. voorgedaan hebben, zullen bij een oorlogvoering op Nederlandschen bodem niet licht voorkomen. De verdediging van de Yserstreek was vóór den oorlog niet bestudeerd. Onze officieren daarentegen zijn met de oorlogvoering in het polderland en met zijn waterstaatkundigen toestand vertrouwd, terwijl goede waterstaatskaarten ten dienste staan. Bovendien bepaalt art. 3 der Militaire Inundatiënwet van 1896, dat, wanneer de last tot het voorbereiden of stellen van militaire onderwaterzettingen gegeven is, de beheerders van waterstaatswerken, alsmede de eigenaars en gebruikers van eigendommen binnen het inundatiegebied verplicht zijn de bevelen ter zake van de hoogste militaire overheid ter plaatse op te volgen en desverlangd de noodige inlichtingen te verstrekken. Maar toch levert de geschiedenis van 1914 in B. in het besproken opzicht een ernstige aanmaning: 1^o. om bij het in staat van verdediging brengen van elke polderstelling onmiddellijk verbinding te zoeken met den provincialen Waterstaat en de betrokken plaatselijke Waterstaatsautoriteiten en -deskundigen; 2^o. om het verband tusschen de legerleiding en die autoriteiten nog nader aan te halen. Het ingestelde militaire inundatiebureau is een nieuwe schrede in de goede richting. Tusschen de commando's onzer permanente Stellingen en de betrokken lagere waterstaatsbeambten bestaat voldoende voeling en samenwerking, doch dit zou zich over ons geheele polderland en zijn naaste omgeving moeten uitstrekken; zooals de spoorwegen en de telegrafen vormt ook het water een voornaam hulpwapen bij een oorlogvoering op Nederlandschen bodem. Daarom dient al het deskundige personeel van den Waterstaat via de reserve of den vrijwilligen landstorm verbonden te zijn aan onze landsverdediging.

5^o. De scherpe kritiek, geoeffend op het zeer laat stellen van de onderwaterzettingen, is gegrond. Wel het sterkst in die richting liet zich de B. Generaal B a n s a r t 1) uit, die schreef: „Quant à l'état-major de l'armée, qui, en retardant de quinze jours la tension du blanc d'eau devant le remblai du chemin de fer Nieuport—Dixmude, a sacrifié inutilement une vingtaine de mille belges 2), l'état-major de l'armée reste intangible et s'attribue tout le mérite de cette bataille purement défensive où la direction supérieure n'a jamais qu'une influence négligeable” 3). De Heer P a c q u o t valt hem bij. Uitgaande van de tweede ontmoeting van E.

1) Ik vermoed dezelfde, die tijdens den aanval op Namen aldaar commandant van 2 sectoren was.

2) Wij spatieeren. Hier wordt kennelijk bedoeld op de verliezen tijdens den 14-daag-schen Yserslag.

3) Brusselsch dagblad „Demain” van 28 Jan. 1920.

officieren met Dingens op 10 Oct. 1) concludeerde hij: „Si, à dater de ce moment-là, l'état-major de l'armée belge s'était tenu en liaison avec Dingens, beaucoup de souffrances et de pertes eussent été épargnées à nos héroïques régiments" 2).

De eerste bevelen voor het stellen van de groote Yser-onderwaterzetting werden inderdaad eerst den 8^{en} dag der Yserverdediging gegeven (25 Oct.), d. w. den 15^{en} dag van de aanwezigheid van het B. leger in de Yserstreek. Door alle hiervóór vermelde omstandigheden duurde het tot den 13^{en} dag der verdediging (30 Oct. voorm.), eer een eerste resultaat bemerkbaar werd. De onderwaterzettingen in Veurne-Ambacht hebben daardoor den toestand voor de Bn. eerst op het allerlaatste oogenblik gered, toen in den avond van 30 Oct. de B. tusschenlinie na een 14-daagschen heeten, onafgebroken strijd op het punt stond van ineen te storten.

Een voorzichtige legerleiding kijkt altijd ook achteruit, vooral indien men als een strategische voorpost ver vóór het algemeene front uitgeschoven is; zij treft voorbereidingen tot een eventueelen terugtocht en bereidt ook de opname in meer achterwaarts gelegen stellingen voor. Nu zijn er in de B. oorlogvoering — in verband met de eigenaardige, zeer bedreigde stelling, welke het B. leger te en nabij Antwerpen innam 3) — tot medio Oct. 1914 vier momenten aan te wijzen, welke een krachtige aansporing moesten vormen om maatregelen te beramen en voor te bereiden tot een mogelijken terugtocht en opname van dat leger in een meer achterwaartsche stelling — *de Yserstelling was daartoe de eenige aangewezen en een bij uitstek gunstige* — n.l.:

a. 18 en 19 Aug., toen het B. Veldleger, voor den druk van het I^e D. leger uitwijkend, op de Stelling van Antwerpen terugging.

b. 29 Sept., toen de Ds. hun aanval op het Z.O. front dier Stelling met groote kracht aangevangen hadden en twee der voornaamste fortten van dat front na een beschieting van een enkelen dag bezweken. Het officieele B. verslag getuigt zelf: „Dès ce jour le haut commandement envisage le moment où l'armée devra abandonner la place" 4), doch voor opname aan den Yser werd niets verricht.

c. 2 Oct., toen in het B. A. H. het eerste besluit tot ontruiming dier Stelling genomen werd, welk besluit den volgenden dag op aandrang uit Londen (Churchill) weer ongedaan gemaakt is.

d. 6 Oct. in den nam., toen het gros van het B. Veldleger zijn terugtocht uit de Stelling in de richting van de Yserstreek aanving. Al ware het bevel tot het inrichten der Yserstelling en het voorbereiden der onderwaterzettingen eerst toen gegeven, dan had men

1) Zie blz. 527.

2) Flandre libérale, 6 Juni 1920. Zie ook zijn op blz. 561 aangehaald gevoelen.

3) Vergelijk blz. 529.

4) L'action, blz. 50.

nog 12 dagen van voorbereiding gehad! Hoeveel waard zou het voor 't zeer geschokte B. leger geweest zijn, indien het de Yserstelling op de hoofdnaderingswegen behoorlijk ingericht gevonden had, de onderwaterzettingen volkomen voorbereid, opdat onmiddellijk na het binnenkomen der achterhoeden het beveiligend scherm gesteld had kunnen worden! Vooral daar het B. leger nog geruimen tijd stand zou moeten houden, alvorens krachtig door de Verbondenen gesteund te worden, ware daarvoor alles te zeggen geweest. Een schrill contrast hiermede maken de handelingen onzer legerleiding in 1799. Toen landden de En. en Russen 27 Aug. bij Callantsoog in Noord-Holland. Reeds 30 Aug. kreeg de toenmalige luitenant-kolonel der Genie *Krayenhoff* van Generaal *Daendels* den last om in den rug van ons leger een opnamestelling in te richten. Toen nu onze levende strijdkrachten na den 2^{en} slag bij Bergen (2 Oct.) op de stelling beN. Amsterdam teruggingen, vond men de hoofdaccessen behoorlijk ter verdediging ingericht, de onderwaterzettingen voorbereid (3 Oct.). Na het binnenkomen onzer troepen werden zij in één nacht gesteld 1).

In gelijken geest hadden de Ds. op het Yserfront bij betere voorbereiding aan B. zijde reeds onmiddellijk hun hoofd vóór het water kunnen stooten. Te meer aanleiding nog was er voor een tijdige voorbereiding, omdat men langs de B. kust korte periodes heeft, waarin de vloed bijna niet oploopt. „Huit jours plus tôt ou huit jours plus tard, en période de mortes eaux (3,60 à 4 mètres de hauteur moyenne), aucune manoeuvre d'inondation utile n'aurait pu avoir lieu et, malgré l'effort de chacun, la marée haute n'atteignant pas une côte suffisante, l'inondation de l'Yser n'aurait pas été possible” 2). Majoor *Breton* erkent: „Tendue en pleine bataille de l'Yser, à l'instant le plus critique... l'inondation n'avait pu être réglée d'emblée” 3).

In het Bulletin belge van Juli 1920 schreef overste *Nuyten* ter verklaring en rechtvaardiging van dit zoo late stellen: „Si nous avions tendu l'inondation devant notre front avant d'avoir épuisé tous nos moyens de résistance, vers le 18 ou le 20 octobre par exemple, nous aurions amené les forces allemandes, encore fraîches qui nous étaient opposées, à se retourner contre les Anglais, plus vers le Sud, alors que ceux-ci se trouvaient eux-mêmes déjà très sérieusement aux prises avec des forces supérieures, comme l'indique le rapport du Maréchal *French*.”

Wij houden deze slotsom voor juist en overeenkomstig de omstandigheden, zooals zij zich achtereenvolgens voorgedaan hebben. Doch tevens houden wij haar voor eene redeneering achteraf, en is

1) Zie van mijne hand: De Stelling van Amsterdam. 2e druk, blz. 14 t/m 17.

2) Kapitein *Thys*. Flandre libérale, 4 Juli 1920.

3) Front belge, blz. 17/8.

er niets, wat er op wijst, dat zij — in 1920 gehouden met de wetenschap van het achtereenvolgend verloop der Yser- en Yperenslagen, onderscheidenlijk van 17 tot 31 Oct. en van 1 tot 14 Nov. 1914 — ook de leidende gedachte bij de B. legerleiding uitgemaakt heeft, toen zij eerst op het allerlaatste oogenblik, geheel onvoorbereid, den steun der onderwaterzettingen te hulp riep.

Moest men de hierboven aangehaalde woorden opvatten als een juiste vertolking van de leidende gedachten, welke bij het B. A. H. tusschen 15 en 30 Oct. 1914 in zake het stellen der onderwaterzettingen voorgezeten hebben, dan zou dit laatste in die dagen verbazend hoog spel gespeeld hebben. Want er had slechts een kleinigheid tusschen beiden behoeven te komen — b. v. een onverwacht offensief der Ds. in de richting der sluizen van Nieuwpoort of enkele gelukkige artillerie-treffers,, welke de hoofd-inlaatmiddelen tijdelijk buiten gebruik stelden — en het front der Bn., die hier op het punt stonden van volkomen te bezwijken, zou door gemis aan den steun der onderwaterzettingen geheel ineengestort zijn.

6°. Leert de Yserverdediging de groote waarde van een volledige militair-aardrijkskundige kennis van het eigen land en zijn waterstaatkundigen toestand, ook de hooge beteekenis van de kennis der eigen krijgsgeschiedenis.

Nopens een verdediging, front Oost, van de Yserstelling, in een uitersten uithoek des lands gelegen, schreef na den oorlog overste Nuyten: „Personne dans l'armée belge, personne dans aucun pays du monde, sans doute, n'avait entrevu la possibilité, pour nous, de devoir défendre un jour la position de l'Yser contre un ennemi, venant de l'Est. C'est dire que jamais non plus, avant Octobre 1914, les études de l'état-major belge ne s'étaient portées, dans cette idée, sur les caractéristiques du Furnes-Ambacht et, en particulier, sur son régime hydrographique" 1).

Oppervlakkig beschouwd is deze opvatting te begrijpen. Immers, op onze toestanden overgebracht, is de opstelling van het B. leger achter den Yser te vergelijken met een teruggaan van onze levende strijdkrachten b. v. in het Groningsche polderland, met den rug naar de Noordzee, achter de Groningsche linie Lauwerzee—Groningen—Delfzijl in een uithoek des lands, omtrent welke stelling wij niettemin kennis en ervaring bezitten uit de jaren 1672 en 1673.

Bij nauwlettender beschouwing blijkt, dat de Bn. die ook hadden kunnen bezitten nopens de Yserstelling. In 1692 (negenjarige oorlog) landden eenige E. regimenten te Oostende, om een aanslag op Duinkerken uit te voeren, derhalve volkomen het plan onzer St. Gen. van 1600 (slag bij Nieuwpoort) en de operatielijn der Ds. van 1914. Ofschoon de En. ditmaal tot het front Nieuwpoort—Dixmuiden doordrongen en zelfs het daarachter gelegen Veurne vermeesterden,

1) Courrier de l'armée, 2 Nov. 1919.

mislukte de aanslag, hoogstwaarschijnlijk wegens de kracht van het terrein voor den verdediger. De reden, waarom Veurne verloren ging, was, dat de Gouverneur van Nieuwpoort in het belang der eigenaars van de omliggende landen geweigerd had de zeesluizen te openen, welke het overstromingswater, een voornaam verdedigingsmiddel van Veurne, moesten aanvoeren 1).

Bij het z.g. Barrièretractaat van 1 Nov. 1715, na den Spaanschen erfopvolgingsoorlog tot stand gekomen, kreeg onze Republiek het recht om tegen Fr. garnizoenen te leggen in de toen aldus genoemde barrièrevestingen. De vleugelaanleuning naar zee dier barrièrestelling omvatte Yperen, fort Knocke en Veurne. Onze voorouders kenden derhalve de groote verdedigende kracht van Veurne Ambacht, waarin destijds front naar het Z. gemaakt moest worden.

Laatstelijk hebben ook B. schrijvers, door met krijgsgeschiedkundige herinneringen voor den dag te komen, de waarde der eigen krijgsgeschiedenis door hun voorbeelden bevestigd. Reeds in 1647, in 1658 en in 1695 speelde de Yser, de kleinste der B. stroomen, een rol in de geschiedenis. Na een slag in de duinen lag een Fr.-E. leger onder T u r e n n e aan den Yser bij Dixmuiden tegenover een Oostenrijksch-Spaansch leger onder D o n J u a n van Oostenrijk en den Prins v a n C o n d é. De geschiedschrijvers zeiden toen: „Aux deux extrémités de la ligne, Ypres et Nieuport étaient les clefs de la position et, au centre, Dixmude était considérée par les deux adversaires comme le principal noeud de résistance.” In 1685, tijdens den oorlog van de Ligue van Augsburg, stootte, evenals in 1914, een Prins van Württemberg zijn hoofd bij een poging om den Yser te Dixmuiden over te trekken. „L'histoire semble être un perpétuel renouvellement” 2). Dit laatste is volkomen juist, want de onderwaterzettingen redden Nieuwpoort ook tijdens een beleg door een leger van L o d e w i j k XIV in 1677. Later, in 1740 (Oostenrijksche Successieoorlog) sloegen Fransche troepen andermaal het beleg voor Nieuwpoort; mede dank zij de onderwaterzettingen bood de stad 5 jaar weerstand, doch de streek was verwoest en voor langen tijd onbruikbaar gemaakt 3).

Doch de merkwaardigste krijgsgeschiedkundige ervaring is die van 1600, toen onze St. Gen., tegen den raad van Prins Maurits en den Stadhouders der 3 N. Provinciën, Graaf Willem L o d e w i j k, ons leger over zee naar Oostende wilden overbrengen om het daarna over land te doen optreden tegen Duinkerken, het broeinest der Duinkerker kaapvaarders. Prins Maurits liet zich ten slotte door de St. Gen. en van Oldenbarnevelt overreden 4) en voerde den tocht uit, welke, door weersinvloeden, van

1) B o s s c h a. Neerlands heldendaden te land. Deel II, blz. 201.

2) Generaal P o n t u s. Les derniers jours de Dixmude, blz. 71/2.

3) Comment l'Yser n'a pas été franchi, blz. 14.

4) v a n R e y d. Historie der Nederlantscher oorlogen, Ed. 1633, blz. 747: „Ongeacht

Philippine geheel over land plaats vond. Men volgde derhalve geheel de operatielijn van den uitersten D. vleugel in 1914 langs de Noordzeekust over Oostende, richting Duinkerken, loodrecht op het Yserfront. Graaf Willem Lodewijk, die den tocht niet medemaakte, verhief tot het uiterste zijn stem daartegen. Hij zag in, dat het veldtochtsplan meer voortkwam uit ongeduld en mismoed van onze zeeprovinciën dan uit goeden raad en vasten grond, „ende dat hy daer teghen radende, ondanck ende verwyte behalen soude. Beslyt niettemin te seggen ende te raden, liever dat nut was dan wat sy geern hoorden”. Onder de vele belangrijke gronden, welke onze nationale strateeg tegen het plan aanvoerde, kwam voor: „Want neffens dien, dat Alberti voetvolck (d. w. dat van den Spaanschen Landvoogd) het beste was, behoefde hy ghene veldtslach te wagen, hebbende alle 't landt, rivieren ende omliggende steden 't synen voordeel ende konnende der Staten legher alleen met stil ligghen ende met afsnyden van voedingh voor de ruyters bederven; den weeck (weg) nae Oostende konde afghesneden worden by het Canael te Nieuupoort (d. i. de Yser), alwaer Prins Maurits eens swaricheyt int passeren even in eenen aenslach op Duynkercken beproeft had . . . 1) Beslytende daerom Graef Willem, dattet soo onwysen ende roeckeloos raet ware, als men noyt van eene wyse ende in den oorloch soo langh geoeffende regheringh ghehoort had. Ende dat schoon die stadt Duynkercken (door een samenloop van tal voor den vijand ongunstige omstandigheden) ghewonnen ende gehandthavet blyvende, die raedtgevers nochtans eeuwich verwyte ende opspraeck verdienden, omdat sy t' heele landt aen eenen syden vadem gehangen hadden” 2).

M. a. w. wanneer de aanvaller de operatielijn Oostende—Duinkerken volgde — zooals de Ds. in 1914 met den rechtervleugel van hun nieuw samengesteld 4^e Leger gedaan hebben — kon de verdediger, die hier alle voordeelen van het terrein, d. i. van Veurne Ambacht, bezat, alleen reeds door „stil ligghen” — zooals de Bn. hier inderdaad gedaan hebben achter hun Yser-waterlinie — den vijand tegenhouden. Met name wordt als de wonde plek op de operatielijn genoemd „het Canael te Nieuwpoort”, d. i. de linkervleugel van de Yserstelling.

De juistheid van Graaf Willem Lodewijk's raad onderzocht men aan den lijve. 30 Juni, vóór den slag bij Nieuwpoort, werd Prins Maurits door de groote bezwaren van het terrein en het vele water bij zijn tocht van Leffingen langs Slype op fort Nieuwendamme tot omkeeren gedwongen; hij moest over Mannensvere naar de zijde der duinen rukken, en vervolgens op Nieuw-

dese redenen hebben die Staten Pr. Maurits met heftich aendringen bewogen om den tocht nae Duynkercken t' onderleggen.”

1) Het is mij niet gebleken, waarop hier bedoeld wordt.

2) van Reyd. T. a. p. blz. 745 7.

poort, waarbij overeenkomstige bezwaren ondervonden werden. In verhoogde mate was zulks het geval tijdens het beleg van Nieuwpoort na den slag van dien naam, (2 Juli) 1), in welken laatste vele Spanjaarden en Italianen des vijands „in de slooten ende wateren versmoorden” 2). De volgende dagen regende het voortdurend zeer. De Prins „konde nauylcx approcheren” 3). De Spanjaarden waren meester van een sluis te Nieuwpoort, „daarmede sy de wateren van Veurne-ambacht, die mits t' natte weder starck waren geworden, konde ophouden ende sulcx tvoors. omwater (d. w. de tegenwoordige Oude Veurnevaart Z. en W. van de stad) so doen rysen, dat tlant op beiden syden most onderloopen” 4) (9 Juli). 11 Juli „werde men gewaer tgeene velen te vooren niet en hadden willen geloven, te weten, dat de stad tlaege lant konde inunderen, want sy (de Spanjaarden) desen nacht so veel waters op tlage lant lieten loopen, dat men niet alleen niet voorder approcheren en konden, maer selfs oick veel loopgraven moste verlaten, ende daarmede ging desen nacht deur. Tlant van Veurne-ambacht is alles meest laegh lant, seer gebroocken ende vol slooten” 5). Prins Maurits beleefde hier, midden in den zomer, wat de Duitschers op 31 Oct. 1914 ondervonden. 13, 14 en 15 Juli regende het weer zeer 6). 16 Juli nam hij het zware besluit: „Ende of wel verdrietich ende achterdelich bevonden werde tleger van voor Nieuwpoort op te breecken ende daarmede geheel ende al te verliesen de vrucht van so magnificken victorie ende sonderlinge de hoipe totte conqueste van Duynkercken, so seer te vooren ingebeelt 7), item dat de reputatie van syn Excie ende vande macht van tlant daarmede dapper geëngagieert soude werden, so werde nochtans beter geacht tleger noch in tyts te breecken ende te brengen naer Oisteynde dan tselve voor Nieuwpoort met groot gevaer ende sonder apparentie van vrucht te doen consumeren” 8). M. a. w. de Prins kwam sneller tot de overtuiging, dat hij niet slagen kon dan de Ds., die hier van Oct. 1914 tot Oct. 1918, derhalve juist 4 jaar, „sonder apparentie van vrucht” hebben liggen „consumeren”.

Waren de Bn. in 1914 krachtens nauwgezette kennis van het eigen land en van de eigen krijgsgeschiedenis van een en ander op de hoogte geweest, hun aandacht ware veel eerder op de Yser-

1) De stelling, welke de Prins hier vóór den slag innam, werd in Nov. 1914 door de Frn. en Bn. ingenomen bij Lombartzijde en vormde de vleugelaanleuning van hun bruggenhoofd voorwaarts van Nieuwpoort.

2) Journaal van Anthonis Duyck. Tweede deel, blz. 678.

3) T. a. p. blz. 687. 4) T. a. p. blz. 688.

5) T. a. p. blz. 690.

6) T. a. p. blz. 692/4.

7) Wij spatieeren. Men denke aan het doel, dat de Duitschers zich hier in 1914 gesteld hadden. Zie ook Duyck. T. a. p. blz. 681. „t hooftdessein om naer Duynkercken te gaan.” Zie ook t. a. p. blz. 683.

8) Duyck. T. a. p. blz. 696.

stelling gevallen; ongetwijfeld hadden zij haar tijdig ter verdediging ingericht en daarbij ook den steun van het water ingeroepen.

Hadden de Ds. in 1914 geweten, wat de Stadhouder onzer 3 N. Provinciën in 1600 wist en Prins Maurits toen aan den lijve ondervond, n.l. dat het volgen van de operatielijn Oostende—Duinkerken een „soo onwysen ende roeckeloosen raet ware als men noyt van eene wyse en in den oorloch soo langh geoeffende reghieringh ghehoort had”, dan zou dit hun een hoogst ernstige waarschuwing gevormd hebben om niet hier, nabij de Noordzee, de beslissing te zoeken, om zeker niet hier op „le plus imprenable des fronts de défense” 1) een aantal pas gevormde, slechts ten deele geoefende reservekorpsen te werpen in de smeltkroes van een slechts kwade kansen biedenden strijd, een waarschuwing ook om de bloem van het jonge Duitschland, de reserve-aanvoerders voor de lichteningen 1915 t/m 1919, niet te wagen aan een strijd, zóó hopeloos, omdat de vijand in alle opzichten het voordeel van het terrein en het water bezat.

Reeds in Febr. 1915 werd door mij geschreven, hoe de Ds., indien ergens, dan toch zeker niet in het Yserterrein van kanalen, dijken, slooten en onderwaterzettingen een grootscheepsche poging hadden moeten wagen om door te breken 2). Zeker zouden de Ds., indien zij de operatielijn Oostende—Duinkerken en daarmee de Yseronderwaterzetting in algemeenen zin hadden laten liggen, doch hun nieuw gevormd 4^e Leger à 5¹/₂ legerkorps onmiddellijk, d. i. 14 dagen eerder hoogerop aangezet hadden tegen het hoogere terrein, met den rechtervleugel ongeveer tegen Yperen, hier — in een tijd, toen de aansluiting der fronten tenauwernood verkregen en de bezetting nabij de Noordzee nog zeer ijl was — op veel beter begaanbaren bodem bij veel minder verliezen veel grootere uitkomsten verkregen hebben. Hoogstwaarschijnlijk ware het algemeene front hier doorbroken, zeker belangrijk ingedrukt, en waren dan de door de Ds. zoo begeerde Kanaalhavens Duinkerken en Calais wellicht in 1914 in hun handen gevallen.

Mogen in de komende jaren — bij het vele, wat na den grooten oorlog de aandacht vraagt — de kennis van de militair-aardrijkskundige gesteldheid van het eigen land en van ons inundatiewezen, ook die van de eigen krijgsgeschiedenis niet uit het oog verloren worden door het kleine elitekorps beroepsofficieren, dat men zich voor de toekomst denkt te vormen en dat bestemd is inzake onze weerbaarheid de leidende rol te vervullen.

1) *le Goffic. Dixmude*, blz. 134.

2) *Gedenkboek van den Europeeschen oorlog. Deel I*, blz. 306.

**Het Voorschrift Telefoonstations
Infanterie 1919 en het afluisteren van telefonische
gesprekken door den vijand,**

DOOR

A. PIRON,

1e Luitenant-Adjutant der Grenadiers.

Het Voorschrift Telefoonstations Infanterie 1919 is thans, afgezien nog van verschillende, technisch minder gelukkige bepalingen, niet meer op de hoogte van den tijd.

Wijziging is dringend noodig.

Mijns inziens zou een tactisch voorschrift moeten worden samengesteld voor alle in het Nederlandsche leger voorkomende verbindingen, in den geest van het Fransche voorschrift: „Instruction sur la liaison pour les troupes de toutes armes.”

Daarnaast, voor elken tak van den verbindingdienst afzonderlijk, een technisch voorschriftje, dus b. v. één voor den Infanterie telefoondienst, één voor den Radioseindienst enz.

Aangezien nu verschillende nieuwe voorschriften in wording zijn, wilde ik gaarne een stem uit de practijk doen hooren omtrent deze aangelegenheid en de aandacht vestigen op het volgende.

Het Voorschrift 1919 is n.l. geheel berekend op telefonische verbindingen met enkeldraadsgeleidingen. De z.g. teruggeleiding geschiedt door verbinding met de aarde.

Zou men de telefonische verbindingen in oorlogstijd op deze wijze tot stand brengen, dan ging het grootste voordeel van de telefoon te velde boven de andere verbindingsmiddelen te niet.

Dit groote voordeel bestaat n.l. hieruit, dat, als de verbindingen tot stand worden gebracht, zooals zulks in de laatste jaren van den oorlog geschiedde, afluisteren onmogelijk kon worden gemaakt, een voordeel, dat door de andere verbindingsmiddelen niet kan worden geboden. De andere verbindingsmiddelen toch kunnen allen in meerdere of mindere mate door den vijand worden opgevangen, zoodat bij gebruik hiervan codeschrift geboden is, wat zeer belemmerend werkt op de snelheid van de verbindingen. De telefoon daarentegen, die op zichzelf al het snelst werkend verbindingsmiddel is, kan zoodanig worden benut, dat het gebruik van codes niet noodig is.

Om nu dat afluisteren langs electricchen weg door den vijand te beletten, zou men met den tegenwoordig bij de Infanterie in gebruik zijnden kabel als volgt moeten handelen:

1^o. Alle verbindingen dubbeldraads aanleggen.

2^o. De twee naar eenzelfde post voerende lijnen in horizontalen zin niet verder dan $\frac{1}{2}$ M. van elkaar leggen.

3^o. Deze twee kabels ook niet tegen elkaar aan leggen.

4^o. De lijnen zeer zorgvuldig (technisch) bewaken.

Ad 1^o. Dubbeldraadsverbinding is noodig, omdat de tegenpartij

over toestellen beschikt, de z.g. af luister toestellen, waarmede zeer zwakke stroomen, ontstaan door kleine potentiaalverschillen in de aarde, door duizendvoudige versterking worden omgezet in geluidstrillingen, waardoor het mogelijk is gesprekken van den tegenstander tot op 3 à 4 K.M. afstand af te luisteren.

Gebruikt men n. l. aardverbindingen, als bedoeld in het Voorschrift T. I. 1919, dan veroorzaakt het afvloeien van stroom naar de aarde bij de aardpen van het eene station, en het tegelijk toevloeien van eenzelfde hoeveelheid stroom uit de aarde naar de aardpen van het andere station, de zoeven genoemde potentiaalverschillen. Zijn de telefoonposten nu dubbeldraads verbonden, dan gebruikt men dus een kabel in plaats van de aarde als z. g. teruggeleiding en is het af luisteren op deze wijze onmogelijk, tenminste, als niet b. v. door gebreken aan de kabelgeleiding, n. l. door defecte isolatie, op andere plaatsen stroom naar de aarde afvloeit, wat natuurlijk hetzelfde is als een aardverbinding. Het reeds genoemde Fransche voorschrift schrijft dan ook voor in punt 55 o. a. :

„Il importe de prendre les plus grandes précautions et de prescrire „les consignes les plus rigoureuses pour éviter la surprise des communications téléphoniques par l'ennemi.”

„A cet effet et dans toute la mesure où les circonstances le permettent: Etablir toutes les lignes en double fil et parfaitement „isolées; un circuit présentant des pertes à la terre est aussi dangereux „qu'une ligne en simple fil;” enz.

Ad 2^o. De twee kabels mogen niet te ver van elkaar liggen, aangezien dan de vijand, door gebruik te maken van de eigenschappen der electroinductie en van de vorenbedoelde versterkers, ook dan nog in staat is, zij het ook op minder grooten afstand, de telefonische gesprekken af te luisteren.

Liggen de twee lijnen vlak naast elkaar, dan werken de magnetische velden elkaar tegen en wordt dus de resultante, de opgewekte inductiestroom, practisch nul.

Ad 3^o. Liggen de kabels tegen elkaar, dan zal bij vocht, als dauw, mist, regen enz., de verbinding verstoord worden tengevolge van de met water doortrokken isolatie, die daardoor over een groote lengte een vermindering van weerstand ondergaat, welke na eenigen tijd zoozeer toeneemt, dat de stroom tusschen die twee verbonden posten van den eenen kabel op den anderen overgaat, zonder dus met voldoende intensiteit de toestellen van den anderen post te bereiken (z.g. kortsluiting).

Ad 4^o. De bewaking van de lijn moet zeer zorgvuldig geschieden en door den betrokken Ct. uitstekend worden geregeld en gecontroleerd.

Het volgende geval heeft zich n. l. in 1917 aan het Duitsche Westfront voorgedaan.

„Een sprekend voorbeeld van vlotheid en ondernemingsgeest van

„telefoonpersoneel noemde ons een hoofdofficier (thans bij den „Generalen Staf).

„Eenige manschappen van één zijner onderhebbende telefoonafdeelingen was het gelukt ongemerkt in de vijandelijke stelling door „te dringen en een medegevoerden kabel te verbinden aan één der „telefoonleidingen van den vijand.

„Gedurende zes weken was men op die wijze geheel op de „hoogte van hetgeen in een groot deel van het vijandelijke front „geschiedde.

„„De lijninspectie bij de Franschen was in dien tijd niet schitterend,““ was de conclusie, die onze zegsman maakte.”

Op vorenomschreven wijze zou men zich dus voorloopig met het tegenwoordige kabelmaterieel kunnen behelpen.

Bij invoering van nieuw materieel bij de Regimenten Infanterie, zou m. i. uitsluitend tweekernige kabel moeten worden beschikbaar gesteld.

Deze kabel bestaat als het ware uit twee spiraalvormig ineengedraaide kabels, alles natuurlijk voldoende geïsoleerd.

Deze kabel voldoet dus aan alle eischen, hiervoren onder 1, 2 en 3 vermeld, wat geen nadere verklaring behoeft.

Aangezien bij gebruik van enkeldraadsverbindingen, het af luisteren door den vijand tot op een afstand van 3 à 4 K.M. kan geschieden, en deze afstand wellicht mettertijd nog vergroot zal worden door verbetering van de bestaande af luistertoestellen, zal men tot op een afstand van minstens 5 K.M. van de voorste lijn gebruik moeten maken van tweekernigen kabel, wil men de zekerheid hebben, dat, bij het nemen van de vereischte voorzorgen, niet wordt afgeluisterd. Men bedenke wel, dat er aan onze zijde absoluut niets van wordt gemerkt, als de vijand af luistert.

Aangezien nu de commandoposten van de R.Ctn. der Infanterie zich alle binnen deze zone van 5 K.M. zullen bevinden, spreekt het van zelf, dat alle door de Infanterie tot stand te brengen telefonische verbindingen met tweekernigen kabel zullen moeten worden aangelegd.

Ook met het feit dat tweekernige kabel vermoedelijk ongeveer twee maal zoo dik en twee maal zoo zwaar zal zijn als eenkernige, zal eventueel rekening moeten worden gehouden met het oog op het vervoer, waartoe het aantal ranseldragers (n.l. kabelransels) b. v. zou kunnen worden verdubbeld.

Mij is echter van dien tweekernigen kabel verder niets bekend, zoodat ik dit slechts pro memorie vermeld.

Gegevens vreemde Legers. (November 1921.)

ITALIE. II.

(39.000.000 inwoners.)

1. Samenstelling van het Leger.

De territoriale indeeling des lands houdt verband met het bestaan van 10 legerkorpsen.

Elk legerkorps bestaat o. m. uit 3 divisïën, 1 regiment zware artillerie, 1 bataljon genietroepen, 1 automobiëlkorps, 1 treincommando, 1 compagnie verplegingstroepen en 1 compagnie voor den Sanitairdienst.

De divisie bestaat uit 2 infanteriebrigades (elk van 2 regimenten) en 1 regiment veld-artillerie.

Bij een drie-tal legerkorpsen bestaat een der divisïën uit Alpen-troepen (divisïën van 3 regimenten en een regiment berg-artillerie).

Infanterie. De Infanterie-regimenten bestaan uit een Staf, 3 bataljons en een depôt met een totale vredessterkte van 46 officieren, 47 onderofficieren en 893 manschappen; de bataljons uit een Staf, 3 compagnieën, 1 mitrailleur-compagnie en 1 peloton pioniers; de compagnie uit 3 pelotons van 3 escouades.

Cavalerie. Bij een der legerkorpsen (Triest) is een cavalerie-divisie ingedeeld. In het geheel is dit wapen van 30 regimenten vóór den oorlog, tot 12 regimenten teruggebracht.

Artillerie. De artillerie telt gezamenlijk:

27 regimenten veld-artillerie	} bij de divisïën.
3 regimenten berg-artillerie	

Voorts 14 regimenten zware veld-artillerie, 6 regimenten zware artillerie, 4 regimenten kust-artillerie, 1 regiment artillerie op auto's en 3 regimenten artillerie tegen luchtdoelen.

Bersaglieri. 12 regimenten.

Politie. In elke legerkorpszone is een regiment carabinieri ingedeeld, in wezen te vergelijken met onze Kon. Maréchaussée. In totaal: 12 regimenten à 3 bataljons en 1 speciaal regiment te Rome. Deze regimenten zijn nagenoeg oorlogssterk (ruim 2000 man) en bestaan uit vrijwilligers (grootendeels gewezen dienstplichtigen).

De nationale garde (te paard en te voet) te vergelijken met onze rijksveldwacht, ressorteert onder het Ministerie van Binnenlandsche Zaken. Sterkte plm. 60.000 man.

2. Diensttijd.

De eerste oefentijd zal vermoedelijk tot 8 maanden worden teruggebracht met invoering van verplichte vooroefening.

3. Legerraad.

In het begin van dit jaar werd een legerraad ingesteld, die tot taak heeft zijn oordeel uit te spreken over alle belangrijke vraagstukken betreffende organisatie, rekruteering, opleiding, bewapening en uitrusting, over mobilisatie, concentratieplannen en landsverdediging, zoowel van moederland als koloniën.

De legerraad bestaat uit den Minister van Oorlog, den Chef van den Generalen Staf en een aantal generaals, commandanten van legers of legerkorpsen en wordt naar behoefte bijgestaan door een commissie van admiraals. Zijn taak eindigt bij het intreden der mobilisatie.

ZWEDEN. IV.

(5.800.000 inwoners.)

Samenstelling van het Leger.

Op voet van oorlog bestaat het Leger uit 6 divisïën van niet gelijkvormige samenstelling, uit de bezetting van het eiland Gottland en de vestingen Boden en Karlsborg. De divisïën omvatten: 2 infanterie-brigades van 2 regimenten (twee dier divisïën tellen nog een vijfde regiment); 1 à 2 regimenten artillerie; 1 à 3 regimenten cavalerie; voorts genietroepen van zeer uiteenlopende sterkte.

Op voet van oorlog: 6 infanterie-divisïën bestaande uit 2 infanterie-brigades van 2 regimenten, 1 regiment artillerie, 1 regiment cavalerie, 1 compagnie pioniers en den trein;

1 cavalerie-divisie van 2 brigades (elk 2 regimenten à 4 eskadrons) en 1 afdeeling rijdende artillerie.

Infanterie. Het regiment bestaat uit Staf, 3 bataljons en 1 compagnie mitrailleurs; het bataljon uit 4 compagnieën van 3 pelotons (à 2 sectiën à 2 half-sectiën); de compagnie mitrailleurs bestaat uit 3 pelotons.

Totaal: 28 regimenten.

Cavalerie. De regimenten bestaan in het algemeen uit een Staf, 5 eskadrons en 3 pelotons en een mitrailleursectie. Een tweetal regimenten, bestemd voor de cavalerie-divisie, zijn verdeeld in half-regimenten, elk van 5 eskadrons (het 5e eskadron is bestemd voor depôt).

Totaal: 8 regimenten met tezamen 50 eskadrons.

Artillerie. De regimenten veld-artillerie bestaan uit 3 kanonafdeelingen van 3 batterijen en een afdeeling lichte houwitsers van 2 batterijen. Er bestaat een regiment stelling-artillerie van 2 afdeelingen à 2 batterijen 15 c.M. Hw. en 1 afdeeling à 2 batterijen 21 c.M. Hw.

Het artillerie-materieel bestaat in hoofdzaak uit:

7.5 c.M. Veldkanon L/30 Krupp 1902; 10.5 c.M. Houwitser L/14 Bofors 1910, veranderlijke terugloop (0.5 à 1.1 M.), 5 verschillende ladingen, projectielgewicht 14 K.G.; 15 c.M. Houwitser 1906, projectielgewicht 41 K.G.; 10.5 c.M. Kanon 1917, projectielgewicht 18 K.G., maximum dracht 11.050 M.; 21 c.M. Houwitser 1917, projectielgewichten 80 en 120 K.G., maximum dracht resp. 9.400 en 10.200 M. en 7 c.M. Kanon tegen luchtdoelen.

(Materieel der kust- en vesting-artillerie buiten beschouwing gelaten.)

ROEMENIE.

(15.500.000 inwoners.)

Samenstelling van het Leger.

Het leger, dat voor den oorlog 5 korpsen telde, is uitgebreid tot

7 legerkorpsen, 2 divisïën jagers en 1 bataljon vechtwagens, terwijl de vorming van een 8ste legerkorps in het voornemen ligt. Elk legerkorps bestaat uit 2 actieve en 1 reserve-divisie van welke alleen de kaders bestaan. De actieve divisie omvat 4 regimenten infanterie, 1 brigade artillerie (1 regiment veldgeschut en 1 regiment houwitsers) en 1 bataljon pioniers. De cavalerie telt 12 regimenten leger-cavalerie (in divisïën gegroepeerd) en 14 regimenten korps-cavalerie. De artillerie omvat totaal: 24 regimenten veld-artillerie, 23 regimenten houwitsers, 2 regimenten berg-artillerie, 4 regimenten zware artillerie en 1 regiment artillerie tegen luchtdoelen.

ZWITSERLAND. IV.

Organisatie van den luchtvaartdienst ¹⁾.

De militaire luchtvaartdienst is voorloopig onder de orders van den Generalen Staf gesteld. Binnen de grenzen der toegestane credieten en der tegenwoordige organisatie berusten de opleiding en de leiding van den dienst bij de Directie van het Vliegterrein (inrichting en leiding van den militair en civielen luchtvaartdienst op het Vliegveld te Dubendorf, leiding van scholen en cursussen, opleiding personeel, zorg voor het materieel van den troep, onderhoud van- en controle op de vliegtuigen, voorbereiding van het gebruik van civiele vliegtuigen voor militaire doeleinden). De Directeur heeft de functie van Chef der Militaire Luchtvaart en heeft onder zijn bevelen: het corps instructeurs (4 officieren-vliegeniers, zoo noodig aan te vullen), den technischen dienst (4 technische ambtenaren), den administratieven dienst (4 ambtenaren).

De Luchtvaartafdeeling bestaat uit:

Staf, 5 escadrilles, het korps vliegeniers, het korps waarnemers, de compagnie vliegveld-personeel. Jaarlijks worden voorloopig 100 man voor den vliegdienst opgeleid, waarvan een gedeelte als „aviateurs au mois” verbonden blijft, terwijl de overigen „aviateurs de réserve” worden. De eersten hebben den plicht maandelijks gemiddeld 10 vliegreuren te komen maken, terwijl de laatsten vrijwillig aan bepaalde oefeningen kunnen deelnemen. Bij overgang naar de Landweer worden zij bij de compagnie vliegveld-personeel geplaatst. De officieren-waarnemers worden voor een tijdperk van 4 jaren bij den vliegdienst gedetacheerd, in welken tijd zij 2 dagen per maand dienst moeten doen, terwijl zij de gewone herhalingsoefeningen beurtelings in den troep en bij den vliegdienst doorbrengen.

Vliegtuigen kunnen aan particuliere Zwitsersche ondernemingen verhuurd worden, terwijl dan nog door den Staat voor elken reserve-vliegenier, dien deze maatschappijen in dienst nemen, een maandelijksche vergoeding van Frs. 300 betaald wordt, mits zij een bepaald

1) Revue militaire française

aantal vliegreuen volbrengen. Ook wordt tegen betaling personeel van de Luchtvaart-afdeeling beschikbaar gesteld voor expertise of technisch advies.

FRANKRIJK. XII.

Luchtvaart. Met ingang van 1 November 1921 zijn een drietal luchtvaart-brigades opgericht met de staven te Parijs, Dyon en Lyon, elk bestaande uit 1 vliegtuigregiment, 1 à 2 bataljons van een ballon-regiment en 1 regiment luchtafweer („defense contre aéronefs”). De staven bestaan uit: 1 generaal, 2 staf-officieren en 8 man personeel.

Mededeeling.

Wij ontvingen van den Heer Lamböoy het o. s. schrijven en voldoen gaarne aan het daarin vervatte verzoek. Redactie.

's Gravenhage, 13 Oct. 1921.

Aan

de Redactie van de „Militaire Spectator”.

Zeer zou ik het op prijs stellen, indien Uwe Redactie bijgaand stukje zoudt willen opnemen en aldus medewerken om het onbelemmerd voortbestaan van de vereeniging krijgswetenschap te bevorderen.

Met de meeste hoogachting,

Uw. dw.

get. LAMBOOY.

Krijgswetenschap.

Het zal voor een ieder, die een onbevangen blik heeft, duidelijk zijn, dat voor ons land nog geenszins de tijd gekomen is, dat wij voor wat leger en vloot betreft, hetzij in het moederland, hetzij in de koloniën, veilig zouden kunnen „abrüsten”. Te duidelijk spreekt toch juist heden ten dage, wat het lot is van een staat, al is hij nog zoo groot, die weerloos moet leven te midden van goed gewapende bureu. De „Vereeniging ter bevordering van de Krijgswetenschap”, wier doel is: verspreiding van heldere begrippen omtrent krijgswetenschap, heeft reeds sedert 1865 het hare ertoe bijgedragen om ten bate van de verdediging van het Rijk in Europa en die van Indië, zoo te land als te water, zeer belangrijke voordrachten te doen houden op het meest verschillend gebied. Deze voordrachten waren vooral in de laatste jaren hoogst gewichtig, om te voorkomen, dat de voorstanders van aftakeling der weermacht de overhand zouden krijgen. De vele

debatavonden hebben zeker groot nut in deze gesticht, daar Krijgswetenschap de eenige vereeniging is, die gelijktijdig de belangen van land- en zeemacht van het geheele Rijk tot haar recht laat komen, door ze tot onderwerp van gedachtenwisseling te maken.

Bovendien biedt de vereeniging geregeld aan haar leden een Wetenschappelijk Jaarbericht aan, samengesteld door een groot aantal met zorg uitgekozen officieren, waarin een overzicht wordt gegeven van het militair-wetenschappelijk leven van het afgelopen jaar. Dit jaarbericht biedt in beknopte vorm een keur van opstellen zoowel ten behoeve van onze beroepsofficieren der beide legers en der vloot, maar in het bijzonder ook voor de verlofsofficieren, die bestemd zijn om zulk een gewichtige rol te spelen in het Nederlandsche toekomstleger, en toch weinig tijd en gelegenheid hebben om zich door uitvoerige bronnenstudie op de hoogte te houden van de ontwikkeling der militaire wetenschappen.

Door de buitensporig hooge prijzen van papier en door de hooge arbeidsloonen, verkeert de vereeniging momenteel in moeilijke financiële omstandigheden, vooral ook, omdat zij bij het vaststellen der contributie, rekening moet houden met de draagkracht van de zwakste balken, en ook in de jongste officiersrangen haar leden wil blijven tellen. Het zou vooral in dezen tijd van groot gebeuren niet goed zijn, indien zij ging bezuinigen op hare voordrachten of op haar Jaarbericht.

Er is dus maar één weg om haar te kunnen blijven doen voortwerken, zooals zij tot heden deed: door toetreding van alle beroeps- en verlofsofficieren van land- en zeemacht van moederland en koloniën, terwijl ook alle andere Nederlanders, die leger en vloot een warm hart toedragen, door lid te worden, de landsverdediging in hooge mate bevorderen.

Het lidmaatschap kan worden aangevraagd aan den Secretaris van de „Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap”, Beukplein 23, Den Haag; het bedraagt zes gulden 's jaars.

Stel niet uit tot morgen, wat ge heden in het belang van 'slands veiligheid kunt doen.

Het nieuwe werkjaar is 1 October aangevangen.

Boekaankondiging.

Landstormboekje ten dienste van hen, die eene verkorting van diensttijd met vier maanden wenschen te verwerven. Militaire Vooroefeningen (voor Infanterie en Wielrijders). Samengesteld onder leiding van den kapitein der Infanterie W. J. N. LINDEN. 's Gravenhage, 1921. DRUKKERIJ KORTHUIS. (Prijs f 1.—)

Het boekje — in handig formaat — beantwoordt aan het doel door den samensteller beoogd. Het vormt voor den gewonen vrijwilliger van den Landstorm een goede leidraad bij de door hem te verwerven militaire kennis. Wij twijfelen niet, of het boekje zal onder de jeugdige landstormers veel aftrek vinden,

R.

Das amerikanische Expeditionskorps in Europa 1917/18, von Major HERMANN VON GIEHRL. *Berlin*, 1922. E. S. MITTLER & SOHN. (Prijs M. 8.50.)

Een zeer lezenswaardige brochure, waarin S. tot de conclusie komt, dat de Amerikaan een dappere tegenstander vormde en de praestatie der Amerikanen op organisatorisch gebied mag worden gezien. Gelet op den minderen graad van geoefendheid, schrijft majoor v. G. de groote resultaten door de Amerikanen behaald, slechts toe aan hunne meerderheid in getalsterkte en de absoluut frissche strijdkrachten, die in 1918 werden ingezet. Hij stelt daartegenover de uitgeputte, oorlogsmoede Deutsche troepen.

R.

Mededeelingen van het Hoofdbestuur der Algemeene Vereeniging van Verlofs officieren der Nederlandsche Land- en Zeemacht. October 1921.

Het orgaan van deze vereeniging is in een nieuw kleed verschenen; het is echter niet alleen de vorm, welke afwijkt van dien van vroeger; ook wil het ons voorkomen, dat de geest een andere is. Dit moge blijken uit het hoofdartikel „De nieuwe richting”. Het spreekt over het belang voor de weermacht van een onderlinge waardeering van beroeps- en reservepersoneel. Zeer juist! Niet elkaar afbreken; daarmede komen we niet verder. Wij wenschen het Hoofdbestuur toe, dat de „Mededeelingen” inderdaad er toe zullen bijdragen de verlofs officieren voor te lichten en den band tusschen hen onderling en tusschen verlofs- en beroeps officieren te versterken.

C.